

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה

נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

משרד החינוך, בנין לב רם ירושלים, טלפון: 02-5602236 | פקס: 02-5602085
דוא"ל: Mazkirut_pedagogit@education.gov.il

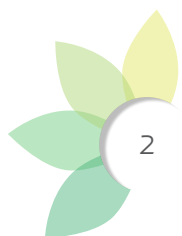
תוכן עניינים

הקליקו

לקריאת מאמרי שאלות העמ"ר

4	הקדמה
6	אגף חברה ורוח
7	ספרות ממלכתי
8	ספרות ממ"ד
10	היסטוריה ממלכתי
11	היסטוריה ממ"ד
13	היסטוריה במגזר הדרוזי
14	היסטוריה במגזר הערבי
16	פילוסופיה
17	גיאוגרפיה - אדם וסביבה
19	אזרחות
21	כלכלה
22	פסיכולוגיה
23	סוציולוגיה
24	מדע המדינה
25	אגף מדעים
26	ביולוגיה
30	כימיה
36	מדעי הסביבה

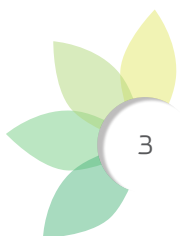

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

38	אגף מורשת
39	תנ"ך ממלכתי
41	תנ"ך חמ"ד
44	תושב"ע ומשפט עברי ממלכתי
46	תושב"ע חמ"ד
48	מחשבת ישראל ממלכתי
50	מחשבת ישראל ממ"ד

51	אגף שפות
52	עברית
54	עברית למגזר הדרוזי והצ'רקסי
54	עברית למגזר הערבי
55	ערבית למגזר הערבי
56	יידיש
57	אמהרית
58	רוסית
59	ספרדית
60	ערבית לדוברי עברית
62	עולם הערבים והאסלאם לדוברי עברית
63	צרפתית

64	אגף אומנויות
65	תיאטרון
68	מוסיקה
69	התאמת שאלות הבגרות למטרות הלמידה, חלק א'
80	התאמת שאלות הבגרות למטרות הלמידה, חלק ב'

הקדמה

“לאומידה מלאיכותית מתחלת כאלר יל מפאל זחוק בין בתוס פאלמד לבין זולמו פכנימי אל פלומד. פדבר בל אידי ביטוי בתחולת פמזורבות פלזונטיות ופזריק אל פלומידה. מלחר לפלומידה ופפזורה מולפזות גס מלזוכני פפזרכה- חלוב אבתלמס לאוכי פליח פמתבקל בכיתה”.

בשנה"ל תשע"ז יחל תהליך חדש של כניסת שאלות העוסקות בעמ"ר (ערך, מעורבות ורלוונטיות) לבחינות הבגרות. הרעיון העומד בבסיס שאלות אלו, ואפיון סוגי השאלות הוסבר במאמרי המזכירות הפדגוגית 'א' ו-'ב' שנשלחו למדריכי ומורי תחומי הדעת.

בחלק קטן מתחומי הדעת נשאלו שאלות מסוג זה בשנים האחרונות, ובחלק נשאלו באופן חלקי שאלות חשיבה. החל מהשנה ישאלו השאלות כמעט בכל תחומי הדעת, כאשר השאיפה היא לשאול שאלות שהן גם שאלות עמדה, אבל גם נוגעות לעולמו וחיייו של התלמיד, למחשבתו, הזדהותו וערכיו.

השאלות המובאות בפניכם מיועדות להתרשמות כללית מן המהלך. השאלות הללו נכתבו כדוגמא על ידי המפמ"ר ביחד עם הרפרנטים של מכון סאלד, הכותבים עמם את שאלות הבגרות. בחלק מתחומי הדעת הובאו רק סעיפי העמ"ר מתוך השאלה השלמה ובאחרים הובאה כל השאלה ביחד עם סעיף זה.

כל מפמ"ר התאים את השאלות לתוכן ולמטרות תחום הדעת שלו, וכן בנה מחוון/תשובון לשאלותיו, הן לסעיף העמ"ר והן לשאלה עצמה. בקובץ זה תוכלו להתרשם מהעושר הכולל של שאלות העמ"ר בתחומי הדעת השונים, ולהתרשם מהגיוון והשונות שבין תחומי הדעת, (בין המדעים המדויקים למדעי הרוח וכדו'). עקב גיוון הדיסציפלינות והתחומים, והשונות בין המחווניים/תשובונים המלאים, לא הבאנו את המחווונים בקובץ זה והם ישלחו למורים בכל תחום דעת בנפרד¹.

1. ככלל, שאלת עמ"ר לעולם תהיה שאלה שבנויה על גבי ידע וחשיבה, ניתן יהיה לתת בה מספר תשובות נכונות, והציון שלה יינתן על הדיוק בנתוני הנימוק (אירועים הסטורים, נתונים ביולוגיים, הכרת עלילת הרומן, אמצעים ספרותיים ועוד), על איכות הנימוק והקשר שלו לטיעון ולנתונים, או על השפה התקנית (עניין זה נכון בתחומי השפות, בהן התשובה נדרשת באמהרית, צרפתית וכדו').

מטרת המהלך של הכנסת שאלות העמ"ר הוא לאפשר למורים את העמקת הלמידה בכיתה. אנו מזמינים את המורים לדון בשאלות מסוג זה, להתאמן עליהן, ולכוון את הוראתם ושיעוריהם לעורך שיח ערכי, מעורבות של הלומדים, לשאול לדעתם, וללמד באופן שהתכנים יתקשרו לעולמם של הלומדים ויהיו רלוונטיים לחייהם. השנה, רכיב העמ"ר הוא נמוך, ובשנים הקרובות הוא יגדל מעט. וכאמור, מטרת כל המהלך הוא הלמידה בכיתה, ואנו מזמינים את המורים ללמד בהתאם.

אני מבקש להודות לכל מנהלי תחומי הדעת שלקחו חלק במהלך ונרתמו להובלתו, לאנשי האקדמיה שסייעו לנו בגיבוש התפיסה וכתיבת המאמרים, ולאגף הבחינות ומכון סאלד, עמם עבדנו בשיתוף פעולה מבורך

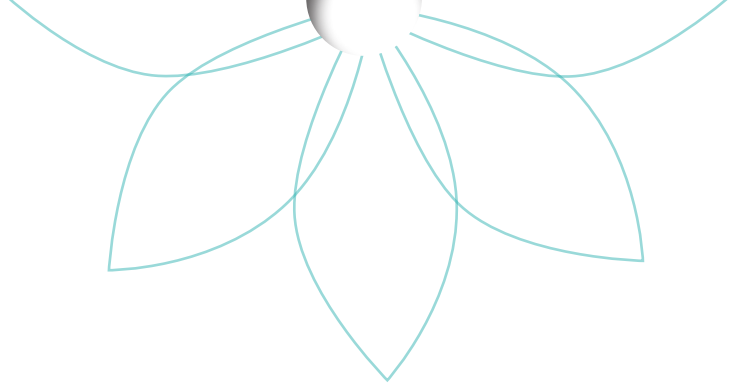
בברכת אהבה ואחיקה ומשמעות

ד"ר משה וינשטוק

יו"ר המזכירות הפדגוגית
משרד החינוך

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

אגף חברה ורוח

ספרות ממלכתי

אגף חברה ורוח

1. קבלת האחר והשונה, כבוד האדם ושוויון חברתי, הם ערכים הבאים לידי ביטוי ביצירות ספרות רבות.

אפשרות א:

כיצד ערכים אלה (או פגיעה בהם) באים לידי ביטוי ברומאן, או בנובלה, שלמדת? הסבר והדגם את דבריך.

אפשרות ב:

מהן התחושות שעורר בך היחס לשונה ולאחר ברומאן / נובלה שלמדת? בסס/י תשובתך על פרטי עלילת הרומאן / נובלה. (מדובר בסעיף מתוך שאלה)

2. אחת ממטרות הטרגדיה היוונית הייתה לחנך את העם.

א. הסבר/י כיצד התנהגותו, בחירותיו וגורלו של הגיבור הטראגי בטרגדיה שלמדת (אנטיגונה, או אדיפוס המלך) מסייעים בהשגת מטרה זו.

ב. מהי הבחירה של הגיבור הטראגי, במחזה שלמדת, עמה את/ה מזדהה / לא מזדהה במיוחד? נמק/י והסבר/י את דבריך.

3. א. הסבר/י והדגם/י כיצד הלשון הציורית בשיר "ישנה בחיק ילדות"

מאת יהודה הלוי מעצבת את תקופת הנעורים בחיי האדם

ב. האם השיר משקף גם התנהגויות האופייניות לגיל הנעורים בימינו? נמק/י והדגם/י דבריך.

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

ספרות ממ"ד

אגף חברה ורוח

הערה: השאלות הרשומות לעיל לא כוללות את הטקסטים המופיעים בבחינה

סיפור קצר:

בחר דמות מסיפור קצר שלמדת, וכתוב אם דמות זו עוררה בך הזדהות או הסתייגות. נמק את בחירתך ובסס את דבריך על התנהגות הדמות, ועל היחסים שלה עם דמויות אחרות.

יד ושם:

הסיפור "יד ושם" מציג עמדות שונות בנוגע לתפקיד העבר בחיי הפרט ובחיי העם היהודי.

הצג שתי עמדות המופיעות בסיפור בנוגע לתפקיד העבר, וכתוב עם איזו מבין העמדות האלה אתה מזדהה. נמק את בחירתך.

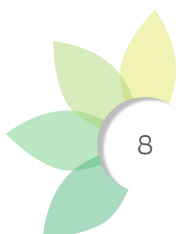
והיה העקוב למישור:

לפניך השיר ששרה הקולנית ביריד, קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א- ב שאחריו.

א. מהי הביקורת המשתמעת מן השיר על החברה היהודית?

הסבר אם הביקורת הזאת רלוונטית גם לחברה הישראלית.

ב. הבא מן הנובלה דוגמא נוספת לביקורת על החברה היהודית.

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

ילדי הצל:

קרא את הקטע ובו דברים שאומר יורם לדובי. וענה על שני הסעיפים א- ב שאחריו.

א. הסבר מה מלמדים דבריו של יורם על עולמו הפנימי, והבא מן המחזה דוגמא נוספות המשקפות עולם פנימי זה.

ב. בקטע שלעיל בא לידי ביטוי המתח בין עולים חדשים ובין ילידי הארץ. הבא מן המחזה דוגמא למתח זה. האם המתואר במחזה משקף את היחס לעולים חדשים במדינת ישראל בימינו? הסבר את דבריך.

מעשה חכמים - בתו של רבי עקיבא:

מעשי החכמים מציגים עמדות שונות בנוגע לאחריות האדם לגורלו.

הצג והסבר את העמדות השונות המוצגות במעשה החכמים שלמדת בנוגע בסוגיה זו.

מהי העמדה המועדפת עליך? נמק את דבריך בהתבסס על המדרש.

ממעשי חכמים רבים משתמעת ביקורת על תכונה אנושית או על תופעה חברתית.

הסבר והדגם את הביקורת המשתמעת ממעשה חכמים שלמדת.

האם ביקורת זו רלוונטית להתנהגות האדם או התנהלות החברה בימינו? הסבר את דבריך.

היסטוריה ממלכתי

אגף חברה ורוח

* השאלות המצורפות בהיסטוריה ממלכתי הנן סעיף אחד מתוך שאלה גדולה יותר]

בשנים 1945-1947 נקט היישוב היהודי פעולות שונות כדי להביא לסיום המנדט הבריטי.

א. בחר באחת הפעולות שלדעתך היא המשמעותית ביותר, הצג אותה ונמק את בחירתך [מדובר בסעיף אחד מתוך שאלת ידע וחשיבה שלמה].

בשנים 1945-1947 התנהל בישוב ויכוח על דרך המאבק בבריטים.

א. בחר בצד בוויכוח בו אתה תומך. הצג את דרך המאבק ונמק את בחירתך. [מדובר בסעיף אחד מתוך שאלת ידע וחשיבה שלמה].

קשיים רבים איימו על הישרדותו ועל עצם קיומו של היישוב היהודי בשלב הראשון של מלחמת העצמאות [עד הכרזת המדינה].

א. בחר באחד הקשיים שלדעתך הוא המשמעותי ביותר, הצג אותו ונמק את בחירתך. [מדובר בסעיף אחד מתוך שאלת ידע וחשיבה שלמה].

10

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

היסטוריה ממ"ד

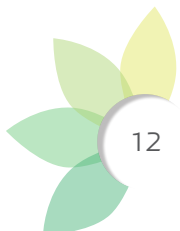
אגף חברה ורוח

1. המנהיגים דוד בן-גוריון, מנחם בגין ווינסטון צ'רצ'יל נדרשו לקבל החלטות קשות בתקופת כהונתם.
  - בחר באחד מן המנהיגים האלה, והצג את אחת ההחלטות שהוא קיבל.
  - הסבר את האפשרויות השונות שעמדו לפניו לפני קבלת ההחלטה.
  - מה דעתך על החלטתו? נמק את דעתך והתבסס על האירועים ההיסטוריים.

2. אירועים מן העשורים הראשונים למדינה כגון החתימה על הסכם השילומים, מחאת ואדי סאליב ומשפט אייכמן השפיעו על התפיסות המקובלות בחברה הישראלית.
  - מבין האירועים האלה, בחר באירוע אחד שלמדת עליו, הצג אותו, והסבר את ההשפעה שלו על החברה הישראלית באותה תקופה.
  - האם לדעתך לאירוע זה יש השפעה גם בימינו? נמק את תשובתך.

3. בתחילת מלחמת העולם השנייה הייתה ביישוב היהודי התלבטות בנוגע לסוגיה של שיתוף פעולה עם הבריטים ומאבק בהם.
  - הסבר את שתי העמדות העיקריות שהיו ביישוב בנוגע לסוגיה זו, בתחילת המלחמה.
  - במבט לאחור, כאשר ידועים לך הפרטים ההיסטוריים שאירעו לאחר 1939, מה היא העמדה שאתה מזדהה עמה? נמק ובסס תשובתך.

4. לפניך רשימה של שלושה אישים שלמדת עליהם: משה מנדלסון, קרל מרקס, בנימין זאב הרצל.
- כל אחד מן האישים האלה בחר את דרכו הייחודית ועיצב את השקפתו תוך כדי התמודדות עם המציאות של זמנו.
- בחר באחד מן האישים האלה. הסבר מדוע בחרת דווקא בו, ומה הייתה המציאות שעמה הוא התמודד.
  - הדגם באמצעות פעולה אחת של האיש שבחרת את דרך ההתמודדות שלו עם מציאות זמנו.
  - ציין ערך אחד שאתה לומד מדרכו או מפועלו של האיש שבחרת. הסבר כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפועלו של איש זה.
5. בתקופת המנדט הבריטי עלו לא פעם הצעות ל"תכנית חלוקה". אחת מהן הייתה זו שהוצעה בשנת 1937 על ידי ועדת פיל.
- הצג את תכנית החלוקה שהוצעה על ידי ועדת פיל.
  - ציין את שמו של איש ציבור או של גוף [קבוצה / ארגון] שתמך בהצעת החלוקה שבחרת, ואת שמו של איש ציבור או של גוף שהתנגד להצעה זו.
  - לו היית יכול לחזור אחורה בזמן, עם איזו עמדה [בעד או נגד תכנית החלוקה] היית מזדהה? הסבר מדוע. בתשובתך הבא שני נימוקים להצדקת עמדתך.

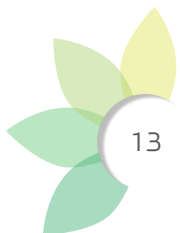

היסטוריה במגזר הדרוזי

אגף חברה ורוח

1. יש טיעון: אלחאכם באמר אללה הקדים את ארצות הברית בעניין ביטול העבדות, צעד שנחשב למהפכה חברתית.
הבע דעתך על טיעון זה. האם אתה מקבל אותו או דוחה אותו. נמק את תשובתך ובסס אותה על עובדות היסטוריות.
2. יש הטוענים שעמדת פח'ר אלדין הראשון מהמאבק בין הממלוכים והאמפריה העות'מאנית, השפיעה על מצבו הפוליטי ומעמדו כמנהיג. חווה דעתך על טענה זו. בסס תשובתך על עובדות היסטוריות.
3. בשנת 1631 החליט האמיר פח'ר אלדין אלמעני השני לזוטר על השלטון ולעבור לאירופה.
לו יכולת לפגוש את האמיר פח'ר אלדין אלמעני השני ולשוחח אתו על צעד זה, מה היית שואל אותו? נמק את שאלתך על בסיס האירועים.

13

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

היסטוריה במגזר הערבי

אגף חברה ורוח

בגרות התאריך – מועד סוף 2017:

- נודע אן נלפת אנתבאחמ אל אנה אנתדאע מן סוף 2017 סוף אטרע אעדיל מא על סוף סוף מן אסئلة ونوعها في امتحان בגרות התאריך بنמוذج الوحدين الإلزاميتين (نموذج رقم: 023281)، وذلك تنفيذاً للتوجيهات العليا للوزارة، بحيث سيشتمل الامتحان على مركب واحد في أحد البندين (أ) أو (ب) في أحد أسئلة الامتحان (1-12)؛ المركب المذكور يتعلق بجانب القِيم، التداخل والقابلية للتطبيق (عقد، معורבות وולונטיות – لام"ר)، وتخصص لهذا الجانب 5 درجات من مجموع الدرجات الكلية للامتحان، ويكون السؤال في هذه المرحلة اختيارياً، مع العلم أن موضوع التاريخ يشكّل تربة خصبة وملائمة لطرح مثل هذا النمط من الأسئلة، وسنعمل على وضع معايير ملائمة، ميسرة، واضحة ومناحة لتقييم هذا الجانب. يمكنكم الاطلاع على الوثيقة المتعلقة بالدفينة التربوية، على الرابط التالي:
- یرد في نموذج امتحان موعد סוף 2017 في الفصل الأول: تاريخ العرب في القرون الوسطى، من الأسئلة 1-6 سؤالان اختياریان عن القِيم، السؤال الأول یرد بین الأسئلة 1-3، والسؤال الثاني یرد بین الأسئلة 4-6.
- نرفق نموذجاً لسؤال واحد يحوي مركباً واحداً عن القِيم، كما ونرفق مئشاراً للإجابة الصحيحة، ولكيفية التصحيح.

2. الخليفة عمر بن الخطاب، رضي الله عنه:

أقرأ النَّصَّ التَّالِيَّ ثُمَّ أَجِبْ عَنِ الْبُنْدِينَ الَّذِينَ يَلِيَانَهُ:

الخليفة عمر بن الخطاب، رضي الله عنه، والشَّيْخُ الْيَهُودِيَّ

"...فمن ذلك أنه رأى شيخاً ضريراً يسأل على باب، فلما علم أنه يهودي قال له: ما أجبك إلى ما أرى؟ قال: اسأل الجزية والحاجة والسَّن! فأخذ عمر بيده وذهب به إلى منزله، فأعطاه ما يكفيه ساعتها، وأرسل إلى خازن بيت المال يقول: انظر هذا وضرباه، فوالله ما أنصفناه إن أكلنا شببيته ثم نخذله عند الهرم. إنما الصدقات للفقراء والمساكين، والفقراء هم المسلمون وهذا من المساكين من أهل الكتاب ... ووضع عنه الجزية وعن ضربائه!".
(المصدر: العقاد، عباس محمود. *عبقريّة عمر بن الخطّاب*، (يافا-تل أبيب، دار الثقافة العربيّة، دبت)، ص 39-40.

أ. يشير النَّصُّ أعلاه إلى عدّة قيم تعكس شخصيّة وسياسة الخليفة عمر بن الخطّاب،

• بيّن اثنين من هذه القيم. (5 درجات)

• بيّن كيف تتلاءم كلُّ من هاتين القيمتين مع مميّزات العهد الرّاشديّ؟ علّل. (9 درجات)

ب. بيّن اثنين من الأعمال الإداريّة التي قام بها الخليفة عمر بن الخطّاب. (16 درجة)

פילוסופיה

אגף חברה ורוח

1. מדוע לדעת סוקרטס, כפי שהיא מבוארת בדיאלוגים "אפולוגיה ו- "קריטון" אין להעריך את החיים מעל הכול, אלא את החיים הטובים?
א. מהם "החיים טובים" על פי סוקרטס?
ב. מהן ההנחות העומדות מאחורי עמדתו בעניין זה? מה אתה חושב עליה?
העזר בדוגמאות מחיי היום יום שאתה מכיר, על מנת לנמק את תשובתך.
2. בספר ה"מדינה" שולל אפלטון את האפשרות שתהיה לשומרים ולשליטים בעלות על רכוש. מדוע?
האם היית מוכן לחיות במדינה כדוגמת המדינה של אפלטון? נמק את תשובתך.
3. האם, לדעתך, המתודה של דיקארט (הספק ההיפרבולי) ניתנת ליישום בכל המדעים? באלו מהם כן? באלו מהם לא?
האם יש הכרח להקדים כללים נוקשים כאלה למתודה המדעית?
העזר בדוגמאות כדי להשיב.

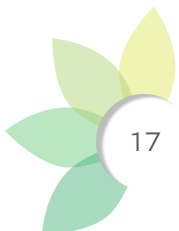
גיאוגרפיה - אדם וסביבה

אגף חברה ורוח

* הערה: הטקסט המצורף בבחינה אינו מצורף בשאלות המצורפות להלן.

1. מאמר - "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"
א. הצג שתי מטרות בשימור אתרים על פי המאמר, והסבר כל אחת מהן.
ב. אזור ישן במרכז העיר מציב דילמה למתכנני ערים בנוגע לפיתוחו.
מצד אחד יש התומכים בשימור מבנים ואתרים שבאזור, ומן הצד האחר יש המעדיפים לפתח את האזור במלואו.
הסבר כיצד אתה היית מכריע בדילמה זו, בתשובתך הבא נימוק אחד להכרעתך ונימוק אחד מדוע שללת את האפשרות האחרת.
2. ירושלים - מדרש תמונה (ניתוח של תמונה)
חלק מן המתכננים של ירושלים טוענים שבנייה רוויה במרכז העיר עדיפה על התפשטות מטרופולינית.
אילו היית מתכנן של העיר ירושלים, האם היית תומך בגישה זו או שולל אותה?
בסס את תשובתך על ערך מתחום איכות הסביבה.
3. תכנון מרחבי
יש מחלוקת בנוגע למעורבות מדינה בתהליכי תכנון. יש הטוענים כי יש לצמצם מעורבות של מדינה בתכנון המרחב שלה ולהניח לכוחות השוק לפעול בחופשיות. אחרים סבורים שעל המדינה להיות מעורבת יותר בתכנון המרחב של המדינה ולהגביל את פעולות כוחות השוק.

מחלוקת זו מבוססת על הבדלים בגישות הנוגעות לתפקידה של המדינה בניהול הכלכלה.

כיצד היית מכריע במחלוקת זו? בסס את תשובתך על הגישה שהנך מזדהה אתה בנוגע לתפקידה של המדינה בניהול הכלכלה.

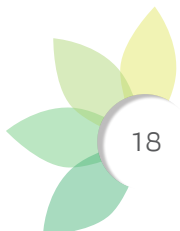
4. פיתוח בר קיימא - התיישבות וסביבה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על הסעיף שאחריה.

ממשלת ישראל אישרה הקמת חמישה יישובים קהילתיים חדשים בנגב, על אף שלטענת הדרג המקצועי במשרדי הממשלה הקמת יישובים חדשים עלולה לפגוע בסביבה.

[מעובד על פי: דה מרקר 23/11/2015]

הקמת יישובים חדשים בנגב מעוררת דילמה. מצד אחד היא עשויה לצמצם את הפערים בין גלעין לשוליים ומצד שני היא עלולה לפגוע באיכות הסביבה. הסבר דילמה זו, וכתוב כיצד אתה היית מכריע בסוגיה זו, נמק דעתך.

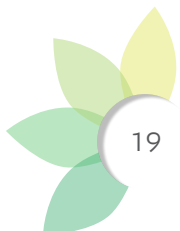
אזרחות

אגף חברה ורוח

שאלות העמדה באזרחות נשאלות החל מקיץ תש"ע. בתחום האזרחות לא הרחבנו את מגוון השאלות בשלב זה.

1. בחברה בישראל יש קבוצות שונות המעוניינות להתגורר בשכונות או ביישובים המיועדים להן בלבד. יש הטוענים שצריך לאפשר זאת, ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:
  - א. טענה - הצגת עמדתך בעניין בבירור.
  - ב. הנמקה - הצגת שני נימוקים, הכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות, שבעזרתם תבסס את טענתך.
2. בישראל יש ויכוח בעניין גובה התקציב המיועד לקצבאות ילדים. יש התומכים בהגדלת תקציב זה, ואחרים טוענים שיש לצמצם אותו. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:
  - טענה - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
  - הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

3. כיום מפלגות רבות משריינות מקום לנשים ברשימותיהן לכנסת. יש הטוענים שדרישה זו לשריון מקום לנשים ברשימות לכנסת היא מיותרת, ויש הטוענים שיש להמשיך את הנהוג כיום.
הבע את עמדתך בעניין זה.
הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

כלכלה

אגף חברה ורוח

1. הממשלה החליטה על העלאת אחוז המס השולי לבעלי הכנסות גבוהות, כדי לממן את הגדלת הוצאותיה. בעקבות ההחלטה החלה בפייסבוק התארגנות של אזרחים בעלי הכנסה גבוהה במטרה לבטל החלטה זאת. הם נימקו זאת בכך שהחלטת הממשלה פוגעת בערכים החשובים להם.

א. ציין ערך אחד שהנחה את הממשלה וערך אחד שהנחה את התארגנות האזרחים בפייסבוק (2 נקודות)

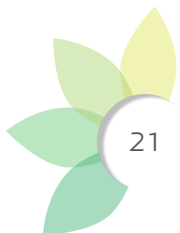
ב. האם גם אתה היית מצטרף להתארגנות אזרחית כזו? נמק (2 נקודות)
(סעיפים מתוך שאלה נרחבת)

2. בשנים האחרונות השתלבה מדינת ישראל בתהליך הגלובליזציה. אחד התעשיינים הבכירים בתחום האופנה הסביר כי ההשתלבות בתהליך גרמה לסגירת מפעלי תעשייה מסורתית ואובדן פרנסה של העובדים במפעלים אלה. התהליך הביא להפגנות ומחאה ציבורית נרחבת.

א. העמד את עצמך בנעליו של התעשיין והסבר מה הייתה בעיניך הדילמה הערכית שמלווה את תהליך הגלובליזציה? ציין את הערכים המתנגשים (5 נקודות)

ב. כיצד יכולה הממשלה לפעול במטרה לסייע בפתרון הדילמה הערכית? (5 נקודות)

הערה כללית למעריכים- תלמיד שציין ערך נכון ומתאים אחר- תשובתו תתקבל.

פסיכולוגיה

אגף חברה ורוח

1. מנכלי"ת חברת מחשבים החליטה לחזור לעבודת במשרה מלאה שלושה ימים לאחר שילדה את בנה. לפני שהגיעה להחלטתה המנכ"לית חוותה דילמה ערכית.
  - א. ציין שני ערכים מתנגשים בדילמה הערכית שחוותה המנכלי"ת, כיצד היית אתה מכריע בסוגיה זו? הצג נימוק שיסביר את הכרעתך (5 נק')
  - ב. הסבר מהי התקשרות, והסבר אילו השלכות אפשריות על תהליך ההתקשרות תהיינה לחזרת האם לעבודתה (5 נק')
2. בתור לקיוסק בבית הספר התקוטטו שני נערים בני השכבה שלך והיכו זה את זה מכות נמרצות ומסוכנות. מסביבם עמדו בני נוער רבים ואף אחד מהם לא התערב/פעל להפסיק את הקטטה.
  - א. ציין כיצד מכונה התופעה המתוארת בפתיח והצג שתי סיבות להתרחשותה.
  - ב. במידה ואתה היית עד לקטטה בקיוסק או בהפסקה בחצר. האם היית בוחר להתעלם? לקרוא לעזרה מגורם בית ספרי? ציין לפחות ערך אחד אשר היה משפיע על החלטתך האם להתערב בקטטה או להימנע מהתערבות. נמק תשובתך.

סוציולוגיה

אגף חברה ורוח

1. יעל עו"ד בכירה, בת 42, ילדה לאחרונה את בנה הבכור. יעל היא אם חד הורית. לקראת סיום חופשת הלידה היא מתלבטת כיצד לנהוג: היא יודעת שאם תפחית משעות העבודה כדי לטפל בבנה הקידום המקצועי שלה יפגע. יחד עם זאת היא חוששת להחמיץ את ההנאה שבגידול בנה.
  - א. הצג שני מאפיינים של המשפחה הפוסט מודרנית הבאים לידי ביטוי בפתיח (6 נק')
  - ב. ציין את הערכים המתנגשים בדילמה הערכית בפניה עומדת יעל. כיצד היית אתה מכריע בסוגיה זו? הצג נימוק שייסביר את הכרעתך. (4 נק')
2. לאחרונה התקבלה החלטה במספר גני ילדים כי בחגיגות ימי ההולדת יוגש כיבוד הכולל ירקות ופירות במקום ממתקים. יש הורים יש התומכים ביוזמה זו ויש המתנגדים לה.
  - א. הסבר מהו קונפליקט ערכים, ציין את שני הערכים שלדעתך מתנגשים באירוע זה. באיזה ערך אתה היית בוחר, נמק (8 נק')
  - ב. הסבר שניים מסגנונות המנהיגות. הצע לגננת על פי איזה סגנון מנהיגות לפעול מול ההורים, נמק תשובתך (12 נק')
3. בתכנית המציאות (ריאליטי) "המרוץ למיליון" משתתפים מספר צוותים במשימות שונות המתקיימות במקומות שונים בעולם. פעמים רבות המתחרים מביעים עמדות שונות כלפי התרבות בה הם נמצאים.
  - א. הצג שתי גישות לחקר תרבויות (4 נק')
  - ב. ציין ערך אחד חשוב בעיניך והקשור לחקר תרבויות (2 נק')והסבר את האופן בו הוא בא לידי ביטוי בכול אחת מהגישות (2 נק')
כיצד לדעתך צריכים המתמודדים לנהוג במקרה והם נפגשים עם מתמודד המייצג תרבות שונה משלהם? (2 נק.)

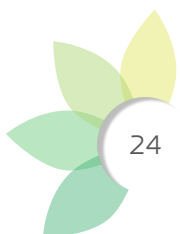

מדע המדינה

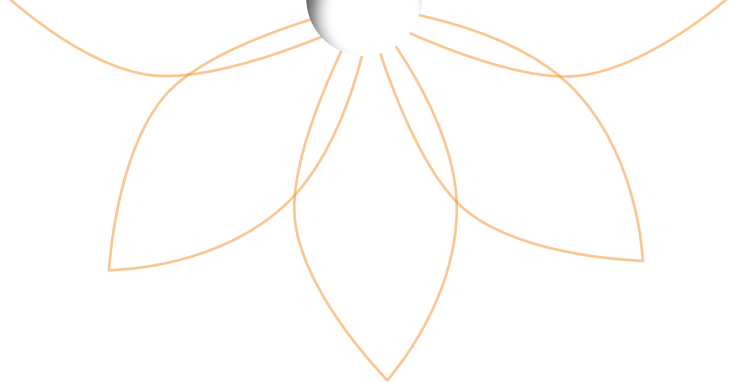

אגף חברה ורוח

1. הצג מהו הערך "סובלנות". לאורו של ערך זה, כיצד לדעתך על המדינה לנהוג/ לפעול כלפי מיעוטים? בתשובתך השתמש לפחות בשני מושגים מתוך מאמרה של מיכל שמיר "סובלנות פוליטית" [4 נקודות]
2. בשנים האחרונות עלה לכותרות מאבקם של המסתננים שפעלו כדי לקבל מעמד חוקי של מהגרי עבודה. במהלך מאבק זה חלקם פעלו בצורה אלימה וונדליסטית. חלק מהציבור הישראלי הזדהה עם מאבקם והביע את דאגתו ממצב המסתננים דרך הרשתות החברתיות.
  - א. מהו הערך שהופר בעקבות מעשי האלימות, כיצד לפי דעתך הפרתו משפיעה על הדמוקרטיה במדינה. [5 נקודות]
  - ב. כיצד היית ממליץ למסתננים לפעול כדי לקדם את המודעות לבעיה שלהם? נמק תשובתך

אגף מדעים

מערכת החיסון, נושא ליבה

לשאלה שנשאלה בפורום חיסונים במירשתת: מדוע חשוב לחסן תינוקות בחיסונים ספציפיים, בשנה הראשונה לחייהם ולא לאחר מכן? ענה ד"ר אמיר קליביצקי, מומחה במחלות זיהומיות, רופא בבית חולים לילדים: "ככלל, מאחר והמחלות נגדן מחסנים עלולות לגרום לתחלואה ולתמותה במיוחד בגילאים הצעירים, אנו מעדיפים להשיג את הכיסוי החיסוני מוקדם ככל הניתן.

עם זאת, ישנם חיסונים אשר אינם מפעילים את מערכת החיסון היטב טרם גיל מסוים, ולכן אם יינתנו מוקדם מדי, לא תיווצר חיסוניות, כך שאנו חייבים לדחותם מעבר לגיל מסוים". [http://www.doctors.co.il 10.4.2014]

- א. כדי ליצור תגובה חיסונית ניתן לחסן בחיסון פעיל או בחיסון סביל. ציין שני הבדלים בין חיסון פעיל לבין חיסון סביל.
- ב. לאיזה סוג חיסון (חיסון פעיל או חיסון סביל) התייחס הרופא בתשובתו? נמק.
- ג. יש הטוענים שההורים המסרבים לחסן את ילדיהם, מסכנים את ילדיהם של האחרים. הסבר טענה זו.
- ד. האם לדעתך יש לחייב את המתנגדים לחיסון לחסן את ילדיהם? נמק דעתך.

יש להדגיש שכל תשובה יכולה להיות נכונה בעיני הכותב ולכן המעריך צריך להתייחס לטיעונים שנכתבו, בין אם הם מבוססים על נימוק מדעי ובין אם הנימוק הוא חברתי ו/או פסיכולוגי. צריכה להיות התאמה בין הנימוק לעמדה (כן/לא) שנקט התלמיד.

הנדסה גנטית, רמת ליבה

50% מזני התירס בארה"ב הם מהונדסים גנטית*, בעלי עמידות לקוטלי עשבים או חרקים ומשמשים לתעשיות השונות בארה"ב, כולל תעשיית המזון. ישנן מדינות שמונעות הכנסת זנים אלו לשטחן.

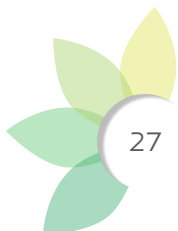
- א. ציין את השלבים העיקריים בתהליך הפיכתו של צמח התירס שאינו עמיד בפני חרקים לצמח מהונדס גנטית, עמיד בפני חרקים.
- ב. ציין טיעון אחד בעד השימוש בצמח מהונדס גנטי וטיעון אחד נגד השימוש בצמח מהונדס גנטי, שאינם מופיעים בפתוח השאלה.
- ג. האם לדעתך יש להתיר אכילה של מזון שהונדס גנטית? נמק דעתך בעזרת טיעון נוסף לטיעון שרשמת בסעיף ב' של השאלה
[ניתן להוסיף לסעיף זה רמת קושי גבוהה יותר - לבקש מהתלמיד גם הסבר לטיעון ה"נגדי": כיצד ניתן להתמודד עם הטיעון התומך בגישה שלא בחרת].

* הנתונים מעודכנים ל 8.2016 באתר משרד הבריאות

אקולוגיה, רמת הליבה

מדענים חיפשו דרך להדביר יתושים מבלי להשתמש בחומרים כימיים. אחת הדרכים שהציעו הייתה לבצע שינוי בגנום הגורם לעקרות אצל זכרים של יתושים, שינוי שיכול להכחיד את אוכלוסיית היתושים בעולם במספר דורות קטן יחסית. הצעה זו עוררה ויכוח גדול בקהילות של מדענים.

- א. ציין שני הבדלים בין הדברה כימית להדברה ביולוגית
- ב. רשום שני טיעונים שיעלו המצדדים בביצוע השינוי ושני טיעונים של המתנגדים לביצוע השינוי.
- ג. באיזה צד תבחר? הוסף נימוק נוסף, לטיעונים שהעלאת בסעיף קודם כדי לבסס דעתך.

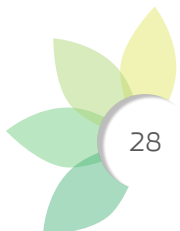

הנדסה גנטית רמת ליבה/העמקה

בשנים האחרונות הצליחו חוקרים לשלב פעילות אנזימים עם מולקולות של RNA ולבצע שינויים ברצף ה-DNA. שינויים אלו נקראים עריכה גנטית וניתן לבצעם ב DNA הגנומי הנמצא בגרעין התא של תאים חיים. חוקרים ברחבי העולם הצליחו לחתוך גנים, לשנות אותם, לעכב או להגביר ביטוי של גנים.

- א. רשום שלושה הבדלים בין DNA ל-RNA בתאים אוקריוטים.
- ב. כדי לאתר גן, לעיתים נעזרים בתוצר החלבוני של הגן. הסבר כיצד ניתן להיעזר במידע על רצף חומצות אמינו המרכיבות את התוצר החלבוני לאיתור הגן ומה יכולה להיות הסיבה לקושי באיתור הגן בשיטה זו.
- ג. האפשרות לעריכה גנטית עוררה תקווה לעזור לזוגות נשאים לרצף גנטי הגורם למחלה חשוכת מרפא. החוקרים הציעו לבצע הפריית מבחנה מגמטות ההורים ולערוך את ה-DNA שבתאי הגזע העובריים שיווצרו. בעקבות ההצעה התעוררו פעילי חברה ומדע כנגד ההצעה. רשום טיעון אחד בעד ההצעה וטיעון אחד נגד ההצעה.

ניסוח אפשרי אחר לסעיף ג, הדורש בחירה/החלטה של התלמיד:
האפשרות לעריכה גנטית עוררה תקווה לעזור לזוגות נשאים לרצף גנטי הגורם למחלה חשוכת מרפא. החוקרים הציעו לבצע הפריית מבחנה מגמטות ההורים ולערוך את ה-DNA שבתאי הגזע העובריים שיווצרו.
האם הייתם ממליצים לזוג הנושא את הרצף הגנטי הגורם למחלה לעבור את הטיפוּל?
הסבירו נימוק אחד בעזרתו הייתם מבססים את תשובתכם.

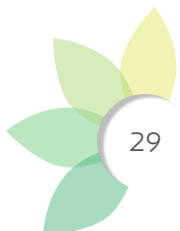
חיידקים ונגיפים בגוף האדם רמת העמקה

מחקר חדש שהוביל ד"ר דניאל קוסטר מהמחלקה לאקולוגיה, אבולוציה והתנהגות מהמכון למדעי החיים באוניברסיטה העברית, התמקד בחיידקים טורפים המחסלים חיידקים נפוצים מאוד מקבוצת ה"גראם שליליים" המצויים גם במערכת העיכול של האדם. לדבריו של ד"ר קוסטר, החיידק הטורף מחסל חיידקים על ידי מנגנון פעולה שונה לחלוטין מזה של האנטיביוטיקה.

מכיוון שחיידקים רבים הופכים להיות עמידים לאנטיביוטיקה, החיידק הטורף עשוי להוות חלופה אפשרית לאנטיביוטיקה. בניסוי שערכו בסביבה הדומה למעיים בגוף, נמצא שחיידקים טורפים מחסלים רק חלק מהחיידקים.

<http://new.huji.ac.il/article/29318>

- א. בחר סוג חומר אנטיביוטי אחד והסבר את אופן פעולתו.
- ב. בחר אחת מהדרכים לטיפול בחיידק הגורם למחלה, אנטיביוטיקה או שימוש בחיידק הטורף וציין נימוק אחד בעד השימוש בדרך זו ונימוק אחד נגד.
- ג. אם גורם המחלה החדשה היה נגיף (וירוס), האם היית ממליץ על אותו טיפול שהצעת בסעיף ב? הסבר תשובתך.
- ד. מדענים הגישו לוועדת האתיקה בקשה להמשיך לבצע בדיקות לגבי השפעת החיידק הטורף כחלופה לאנטיביוטיקה, בבני אדם. האם היית מאשר את בקשתם? נמק תשובתך.

מבוססות ומעובדות משאלות מבחניות הבגרות בכימיה בהיקף 3 יח"ל

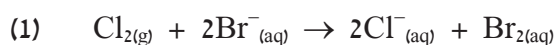
שאלה 2 - ניתוח קטע ממאמר מדעי

קרא את הקטע שלפניך, וענה על ארבעה סעיפים מבין הסעיפים שאחריו:
חובה לענות על שלושת הסעיפים א, ב, ג, ועל אחד מבין הסעיפים ד, ה.

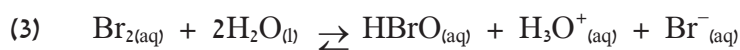
מאמר: כדורים שחורים מגנים על מי השתייה

ביוני 2008 פוזרו 400,000 כדורי פלסטיק שחורים על פני מאגר מי שתייה איווהו [Ivanhoe] בלוס אנג'לס. התושבים חשבו שזאת פרסומת או מתיחה, אך התברר שפיזור הכדורים נועד למנוע היווצרות של יוני ברומט, $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$, המסוכנים לבריאות.

בקיץ 2007 נמצאו במי המאגר יוני $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$, ולכן החליטה עיריית לוס אנג'לס לפעול למניעת היווצרות יונים אלה. מי המאגר מכילים יוני ברומ, $\text{Br}^- (\text{aq})$, שאינם מסוכנים לאדם. במטרה לחטא את מי השתייה, מוסיפים למאגר כלור, $\text{Cl}_2 (\text{g})$. הכלור מגיב עם יוני ברומ על פי תגובה [1]:

בתגובה נוצר ברומ, $\text{Br}_2 (\text{aq})$. בריכוזים נמוכים הברום אינו מסוכן לבריאות, ואף יש בו תועלת - הוא מחטא את המים ביעילות גבוהה מזו של כלור.
כלור וברום מגיבים עם המים על פי תגובות [2] ו-[3]:

התרכובות $\text{HClO}(\text{aq})$ ו- $\text{HBrO}(\text{aq})$ שנוצרות בתגובות הן החומרים הפעילים בחיטוי המים.

בהשפעת קרינת השמש מתרחשות תגובות נוספות במי המאגר. בתגובות אלה נוצרים היונים המסוכנים $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$. המדענים הציעו להגן על מי המאגר מפני קרינת השמש בעזרת כדורי פלסטיק שחורים. כך נמצא פתרון פשוט וזול להגנה על מי השתייה.

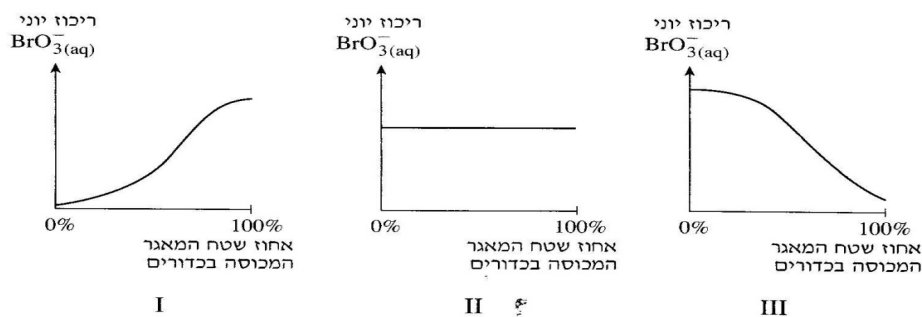
[מעובד על פי:

Francisco Vara-Orta, "DWP drops 400,000 balls onto Ivanhoe Reservoir",
Los Angeles Times, June 10, 2008
<http://articles.latimes.com/2008/jun/10/local/me-balls10>)

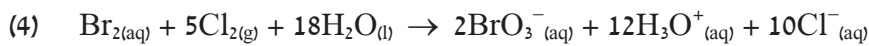
ענה על שלושת הסעיפים א, ב, ג שלפניך.

i. היעזר במידע שבקטע, והסבר מדוע אין צורך להגדיל את כמות הכלור המוסף למאגר במטרה לחטא את מי השתייה, למרות שחלק מהכלור מגיב עם יוני ה- $\text{Br}^- (\text{aq})$ שבמים.

ii. איזה מהגרפים I, II, III שלפניך, עשוי לתאר נכון את ריכוז יוני $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$ במי המאגר כתלות באחוז השטח של המאגר המכוסה בכדורים השחורים? נמק את בחירתך.

ב. קרינת השמש עלולה לגרום להתרחשות תגובה [4] שנוצרים בה יוני $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$.

תגובה זאת אינה מתרחשת במאגרי מים תת-קרקעיים

i איזה מההיגדים, a או b, מסביר נכון מדוע קרינת השמש גורמת להתרחשות תגובה [4]?

a. קרינת השמש מגדילה את הקצב של תגובה [4].

b. קרינת השמש מעלה את אנרגיית השפעול הדרושה להתרחשות התגובה.

ii בחודש אחד בחורף נוצרים במי המאגר הפתוח פחות יוני $\text{BrO}_3^- (\text{aq})$ מאשר בחודש אחד בקיץ.

הסבר מדוע.

a. i קבע אם המולקולות של $\text{HBrO}(\text{aq})$ בתגובה [3] הן תוצר של חמצון או תוצר של חיזור. נמק.

ii קבע אם יוני Br^- ואטומי הברום בכל אחד מהחלקיקים BrO_3^- , HBrO , Br_2 עשויים להגיב רק כחמצן, רק כמחזר או גם כחמצן וגם כמחזר. נמק את קביעותיך.

ענה על אחד מהסעיפים ד, ה שלפניך.

ד. נפח מי השתייה במאגר איוונהו [Ivanhoe] הוא 220,000,000 ליטר.

החוקרים מעריכים שאם לא היו מוסיפים כלור, היו מי המאגר מכילים 220 מול יוני $\text{Br}^- (\text{aq})$.

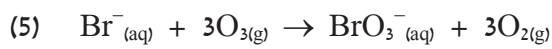
i מה היה הריכוז המולרי של יוני $\text{Br}^- (\text{aq})$ שבמי המאגר אם לא היו מוסיפים כלור? פרט את חישוביך.

ii מהי המסה של כלור, $\text{Cl}_2(\text{g})$, הדרושה לתגובה עם כל יוני הברום, $\text{Br}^-(\text{aq})$, שבמי המאגר? פרט את חישוביך.

ה. אפשר לחטא מי שתייה גם באמצעות אוזון, $\text{O}_3(\text{g})$. האוזון מגיב עם יוני $\text{Br}^-(\text{aq})$ על פי תגובה [5].

לפי דעתך, איזו מבין שתי השיטות לחיטוי מים - באמצעות כלור או באמצעות אוזון היא עדיפה?
פרט את השיקולים שהובילו לקביעתך.

שאלה 11 - כימיה של מזון

כימיה של מזון

השאלה עוסקת בשמן דקל, המופק מפרות של עצי דקל (palm tree) שגדלים באזורים טרופיים.

שמן דקל משמש בין השאר בייצור מזון ומוצרי קוסמטיקה.

בטבלה שלפניך מוצגות חומצות השומן העיקריות המרכיבות טריגליצרידים המצויים בשמן דקל.

אחוז	ייצוג מקוצר לנוסחת המבנה	סמל	חומצות השומן
44%	$\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{14}\text{COOH}$	P	חומצה פלמיטית
37%	$\text{CH}_3(\text{CH}_2)_7\text{-CH=CH-}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$	O	חומצה אולאית

א. i כתוב רישום מקוצר של חומצה פלמיטית ושל חומצה אולאית.

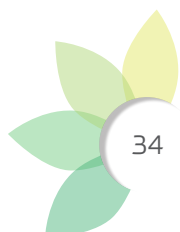
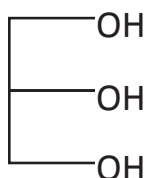
ii בשמן דקל יש אחוז קטן של חומצה מיריסטית: C14:0.

טמפרטורת ההיתוך של חומצה מיריסטית היא 54°C .

קבע אם טמפרטורת ההיתוך של חומצה פלמיטית גבוהה מ- 54°C או נמוכה ממנה. נמק.

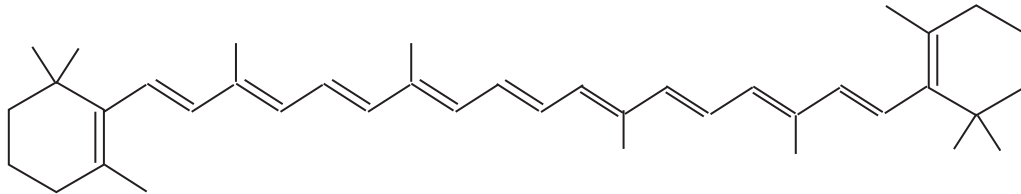
ב. הטריגליצרידים PPP ו- OOO הם שניים מן הטריגליצרידים המצויים בשמן דקל.

- i לפניך ייצוג מקוצר לנוסחת המבנה של מולקולת גליצרול.
- ii רשום ייצוג מקוצר לנוסחת המבנה של הטריגליצריד PPP.
- ii האינטראקציות שבין המולקולות של הטריגליצריד PPP חזקות מן האינטראקציות שבין המולקולות של הטריגליצריד OOO. הסבר מדוע.

ג. שמן דקל עשיר בֶּבֶטָא-קָרוֹטֵן.

לפניך ייצוג מקוצר לנוסחת המבנה של מולקולת בטא-קרוטן.

- במולקולה של בטא-קרוטן יש קשרי C - H, קשרי C - C, וקשרי C = C.
- i הקשר C - H קצר מהקשר C - C. ציין את הגורמים המשפיעים על כך.
- ii קבע איזה קשר חזק יותר: C - C או C = C. ציין את הגורם המשפיע.

ד. שמן דקל מכיל גם ויטמין E.

הצריכה היומית של ויטמין E המומלצת לנוער היא 15 מ"ג (0.015 גרם).

בליטר אחד של שמן דקל במצב נוזל יש 0.00267 מול של ויטמין E.

המסה המולרית של ויטמין E היא 431.

קבע אם 1 מ"ל שמן דקל יכול לספק את הצריכה היומית של ויטמין E המומלצת לנוער. פרט את חישוביך.

ה. יוסי מתאמן בחדר כושר. כדי לשפר את תפקוד הלב והשרירים הציעו לו לקחת תוסף מזון המכיל ויטמין E בכמות המספקת את הצריכה היומית.

מה היית ממליץ ליוסי לעשות כדי לקבל את הצריכה היומית של ויטמין E: ליטול תוסף תזונתי בטבלייה או לתבל את המזון שלו בשמן דקל בכמות המתאימה לספק לגוף את הנדרש.

פרט את השיקולים להמלצתך.

מדעי הסביבה

אגף מדעים

אתיקה - התמחות והעמקה

לפניך קטע מתוך הצעת "חוק יסוד: הגנת הסביבה" שהונחה על שולחן הכנסת בשנת 2009.

"...כל אדם זכאי לסביבה נאותה שאין בה כדי לגרום לפגיעה בבריאותו או באיכות חייו, ולהגנה על הסביבה לתועלת הדור הנוכחי והדורות הבאים..."

א. מבין שלוש הגישות האתיות - אנתרופוצנטרית, ביוצנטרית, אקוצנטרית - איזו גישה באה לידי ביטוי בהצעת החוק? הסבר תשובתך.

ב. בחר בגישה אתית אחת שונה מזו שצינת בסעיף א והסבר בקצרה את עקרונותיה.

ג. מהי הגישה בה אתה מצודד? הסבר מדוע בחרת דווקא בגישה זו.

משאב האוויר - התמחות והעמקה

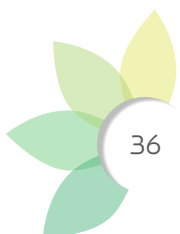
תקנות "חוק אוויר נקי" אשר נכנסו לתוקפן בשנת 2011 קובעות תקנים סביבתיים לדיהום אוויר.

א. הסבר מה ההבדל בין תקני סביבה לתקני פליטה.

ב. הערכים שתוקנו בתקנות "אוויר נקי" נמוכים מהערכים שהיו מקובלים עד כה.

האם לדעתך יש לשאוף ולהוריד ערכי סביבה? התייחס בתשובתך ליתרונות

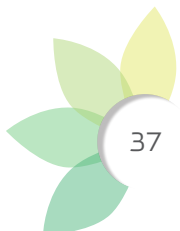
וחסרונות של הורדה זו.

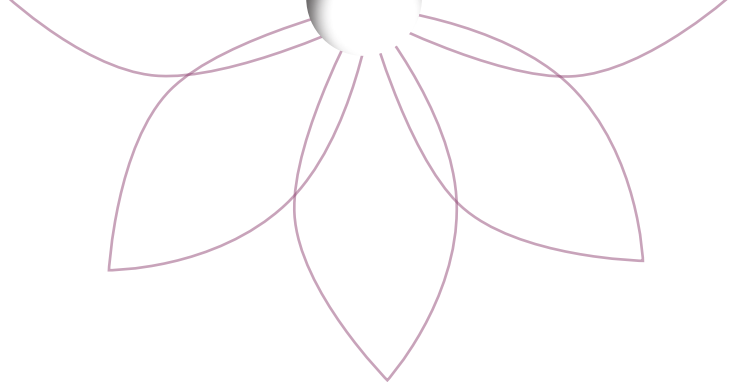

מערכות אקולוגיות - התמחות והעמקה

יש הטוענים כי משאבי טבע שבבעלות פרטית מנוצלים באופן יעיל לתועלת כלל החברה, יותר ממשאבים שברשות הציבור.

- א. תן דוגמה למשאב טבע בישראל שיש לגביו ויכוח האם צריך להיות בבעלות פרטית או ברשות הציבור.
- ב. ציין נימוק אחד של המצדדים בטענה זו ונימוק אחד של אלה שמעדיפים שמשאבי הטבע יהיו בבעלות הציבור.
- ג. מבין שתי הגישות, באיזו גישה תבחר? הוסף נימוק נוסף לזה שרשמת בסעיף א או ב, להצדקת הגישה שבחרת.

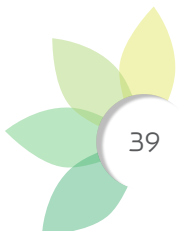
אגף מורשת

תנ"ך ממלכתי

אגף מורשת

1. מלכים א י"ז י"ח י"ט (סיפורי אליהו)
  - א. ציין פעולה אחת של אליהו ושל עובדיה, המביעה התנגדות לשלטון.
  - ב. אליהו ועובדיה בחרו כל אחד מהם להילחם על האמת והערכים שלהם בדרך שונה. הסבר כיצד?
  - ג. הצג יתרון אחד וחסרון אחד בדרך בחר כל אחת מהדמויות הללו להילחם על האמת והערכים שלה.
  - ד. חווה דעתך, האם התנגדות לשלטון, טוב שתעשה כדרכו של אליהו או כדרכו של עובדיה. נמק.
2. קרא מלכים ב פרק י"ז פסוקים 7-17 ועמוס ד פסוקים 5-1
  - א. מהו ההסבר המובא בכל אחד ממראי המקומות לחורבן ממלכת ישראל?
  - ב. מהו לדעתך הגורם המכריע לחורבן ממלכה, זה המופיע במלכים או זה המופיע בעמוס? הסבר ונמק
3. קרא ישעיה א פסוקים 17-13, 22
  - א. הבא שתי דוגמאות לעוולות חברתיות ומוסריות המובאות בפסוקים, והסבר מהי הביקורת העולה מהן.
  - ב. ישעיה מבטא תפיסה מנוגדת לתפיסת העם כיצד צריך לדרוש את ה'. עם איזו תפיסה הנך מזדהה ומדוע.

15. קרא דברים, ט"ו, 1-3 ושמות כ"ג 10 - 11

א. מה הם ערכים המרכזיים העומדים בבסיס המצוות של שמיטת חובות ושמיטת קרקעות, וכיצד ניתן להם ביטוי לכל אחת מהן.

18. קרא ישעיה מ 2-8

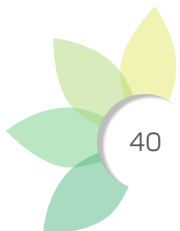
א. ציין שתי דרכים בהן משתמש הנביא לעודד את העם לעזוב את הגלות ולעלות לארץ. בסס דבריך על הכתוב.

ב. מהי הדילמה? הצג את שני הערכים וציין עם איזו מהם אתה מזדהה? נמק!

19. קרא דברים כ"ד 16

א. מהו הערך העומד מאחורי האמירה "לא-יומתו אבות על-בנים, ובנים לא-יומתו על-אבות איש בְּחֶטְאוֹ, יוּמָתוּ" ומה יתרונו?

ב. יש הטוענים שהחוק "אבות יומתו על בנים ובנים יומתו על אבות" יעיל ויתרונות לו. האמנם? חווה דעתך ליעילותו של חוק זה, ונמק את עמדתך.

תנ"ך חמ"ד

אגף מורשת

* השאלות לקוחות מתוך מבחני הבגרות שהיו בשנים האחרונות, ועברו שינויים קלים. שאלות עמ"ר יפתחו לרוב בסעיף של ידע הבנה או מחשבה ובסעיף השני נעבור אל שאלות עמ"ר.

מְשָׁבֵר לנחמה

א. בעתות משבר בהיסטוריה של עם ישראל שלח ה' נביאים לעודד את העם ולהפיח בו תקווה. בחר באחת מן הנבואות האלה:

- יחזקאל פרק ל"ז (פסוקים א'-י"ד) חזון העצמות היבשות
- חגי פרק ב' (פסוקים א'-ט')

בנוגע לנבואה שבחרת, תאר את המשבר שהיה העם שרוי בו באותה העת, ואת התקווה שהפיחו דברי הנביא בעם. בסס את דבריך על הכתוב.

ב. "הרבה נביאים עמדו להם לישראל [...] נבואה שהוצרכה לדורות - נכתבה, ושלא הוצרכה - לא נכתבה" (תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף י"ד, ע"א)

בחר באחת מן הנבואות האלה:

- ירמיה, פרק ל"ב (פסוקים ל"ו-מ"ד)
  - יחזקאל, פרק ל"ז (פסוקים ט"ו-כ"ח) - חזון אחדות העצים.
- צטט מן הנבואה שבחרת פסוק שהתוכן שלו מתאים לקורות עם ישראל בדורות האחרונים או בדורנו. הסבר בנוגע לפסוק שבחרת:
- מהו הקושי (בדורות האחרונים או בדורנו) שהצריך או שמצריך נחמה?
  - מהי הנחמה, שאפשר למצוא בפסוק שבחרת, לקושי זה?

בראשית י"ח

א. עיין בפסוקים א'-ח'

[1] "אמר ר' אליעזר: מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה"

[בבלי, בבא מציעא פז ע"א]

לפי הפסוקים, הוכח את דברי ר' אליעזר.

[2] ציין מידה נוספת של אברהם הנלמדת מתיאור הכנסת האורחים שלו.

הוכח את דבריך מהפסוקים.

דיני המלך

סעיף א' הוא שאלת הבנה.

"ואמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן [ו]

נכשל בהן גדול העולם.

כתיב 'לא ירבה לו נשים' אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, כתיב 'ויהי לעת זקנת שלמה

נשיו היטו את לבבו' [מלכים א' י"א, ד].

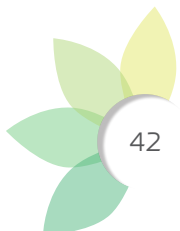
'לא ירבה לו סוסים', אמר שלמה אני ארבה ולא אשיב, וכתיב: 'ותצא מרכבה ממצרים'

[מלכים א', י' כ"ט].

[תלמוד בבלי, סנהדרין, דף כ"א, ע"ב]

א. לפי דברי רבי יצחק, מהי הסכנה בפירוט טעמים למצוות התורה?

ב. בתשובתך הסבר מהו הלקח שכל אדם יכול ללמוד מדברי רבי יצחק על שלמה.

יחידת "לא תוכל להתעלם"

"וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" (פסוק ז')

עיין בשני הפירושים שלפניך:

רלב"ג: וידמה שיאמרו זה להתנצלות, וזה כי החטא הוא עליהם, אם לא הישירו העם לשמירת דרכי התורה, בדרך שלא תהיה ביניהם רציחת נפש.

מלבי"ם: שלא היינו גרמא (=גורם) לרצח הזה [...] על ידי שלא נתנו לווייה להנרצח שלא ילך יחידי במקום סכנה.

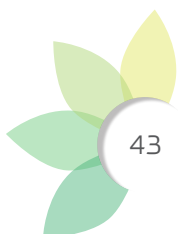
א. מהי האחריות המוטלת על זקני העיר - על פי רלב"ג, ומהי האחריות המוטלת על זקני העיר - על פי מלבי"ם?

ב. על סמך דברי הפרשנים, ציין דוגמה ממצויאות ימינו, למעשה של הנהגה דתית, קהילתית או מדינית שיכול למנוע שפיכות דמים.

יחידת "פתח תפתח"

ציין שני ערכים שאדם יכול ללמוד מקיום מצוות שלמדת ביחידת "פתח תפתח".

בנוגע לכל אחד מן הערכים שצינת הסבר כיצד אפשר ללמוד אותו באמצעות קיום המצווה.

תושב"ע ומשפט עברי ממלכתי

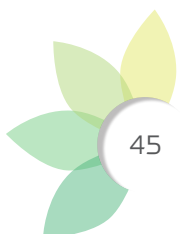

אגף מורשת

1. בסוגיות שלמדנו, פגשנו אנשים שונים המכעיסים את החכמים - פעמים בכוונה ופעמים שלא בכוונת מכוון. ראינו גם חכמים המגיבים באופנים שונים.
  - א. הבא שתי דוגמאות למקרים בהם חכם הורגז על ידי אדם אחר ותאר כל אחד מן המקרים:
מה העלה את רוגזו של החכם? כיצד הגיב?
  - ב. בחר מקרה אחד מהנ"ל והסבר: לו אתה החכם - האם היית נוהג אחרת?
נמק היטב!
2. עיסוק בגוף ובמראה חיצוני עולים בכמה מבין הסוגיות שלמדנו.
  - א. הבא שתי התייחסויות שונות מן המקורות כלפי הגוף ו/או המראה החיצוני.
הצג בהרחבה כל אחת מן הדוגמאות.
  - ב. עם איזו תפיסה אתה נוטה להסכים? נמק תשובתך.
3. כמה מן המקורות שלמדנו עוסקים בתחילתם של החכמים וכיצד עלו לגדולה.
  - א. התייחס לשלושה חכמים ותאר קווי דמיון בדרך שעשו. הסבר: מה עזר להם להגיע למעמדם?
  - ב. לדעתך, האם ניתן ללמוד מן המקורות הללו - גם במציאות ימינו - מהי "הדרך להצלחה"? נמק.

4. המתח בין התמסרות ללימוד תורה לבין חיי משפחה שב ועולה בצורות שונות.
- א. הבא שתי דוגמאות שונות למתח זה, מבין הסוגיות שלמדנו: מהו המקרה?
כיצד נוצר המתח? האם וכיצד הוא נפתר?
- ב. נסה להכריע באחת מן הדילמות הללו: כיצד אתה/אחד מקרוביך היה נוהג?
הסבר ונמק תשובתך.

תושב"ע חמ"ד

אגף מורשת

יחידת לקט מצוות

מצוות כיבוד אב ואם (מצוה לג)

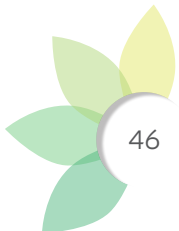
- א. [1] מהו השורש של מצוות כיבוד אב ואם?
- [2] הסבר איזו השפעה יכולה להיות למצוות כיבוד אב ואם על עבודת ה' שלך או של חבריך?

מצות הלוואה לעני (מצוה סו)

- א. מדוע מצוות הלוואה "יותר חזקה ומחוייבת ממצות נתינת הצדקה" [6 נק'] [קיץ תשע"ז]
- א. התלבטת האם לתרום מהכנסותיך לעמותה המסייעת לעניים בתרומה או לעמותה המלווה להם כסף. ביכולתך לסייע רק לאחד מהם. למי תסייע? נמק את החלטתך. בתשובתך התבסס על מה שלמדת.

מצוות קידוש השם (מצוה רצו)

- במדרש מסופר על אנשים שמסרו את נפשם על קידוש השם ונהרגו משום שקיימו מצוות עשה כגון ברית מילה ונטילת לולב.
- א. אנשים אלו פעלו שלא לפי ההלכה. הסבר מדוע.
- ב. הסבר את הדילמה הערכית בה התלבטו אנשים אלו, וכתוב מהי ההכרעה הנכונה ע"פ מה שלמדת בספר החינוך. נמק דבריך.

מצוות נטילת לולב (מצווה שכד)

"האדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה תמיד... ועל כן... המקום... הרבה להם מצוות".
הסבר את דברי בעל ספר החינוך. [4 נק'] [חורף תשע"ו]
כתוב דוגמא מחייך או מחיים של מכריך המבטאת את העיקרון שמציב ספר החינוך.

מצוות תוכחה (מצווה רלט)

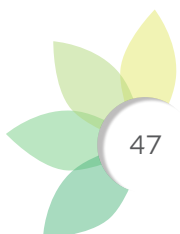
- א. [1] יש מצבים שבהם אין לקיים מצוות תוכחה. הסבר מדוע.
- ב. חבר פגע בך והזיק לך ואתה מתלבט האם להוכיח אותו או לא.
[1] הסבר את ההתלבטות שלך ואת הכרעותיך.
- [2] פרט באילו מצבים תכריע שלא להוכיח אותו, ובאילו מצבים כן יהיה נכון להוכיח אותו. בסס ונמק תשובתך ע"פ מה שלמדת בספר החינוך.

יחידת בית חינוך ומשפחה

סעיפי עמר מתוך שאלה:

דנה וקובי מתכננים להתחתן. במשפחתה של דנה נוהגים שלא לאכול קטניות בפסח, ובמשפחתו של קובי נוהגים לאכול קטניות בפסח.

- א. פוסקים בני זמננו חלקו איך עליהם לנהוג לאחר נישואיהם. הסבר שתי עמדות ונמק איזו עמדה קרובה לליבך, ומדוע.
- ב. פוסקים בני זמננו קבעו שנשים חייבות ללמוד תורה. כתוב נימוק הקרוב לליבך והסבר מדוע בחרת בו [3 נק'] - כי התלמיד נדרש להסביר רק דעה אחת
- ג. בחוברת הלימוד מופיעים כמה היבטים רעיוניים לחובה של אישה נשואה לכסות את ראשה. בחר באחד מהן, הסבר אותו ונמק מדוע בחרת דווקא בו.

מחשבת ישראל ממלכתי

אגף מורשת

א. יחידת לימוד: "את שאהבה נפשי" - אהבה וזוגיות במחשבת ישראל

1. בחר באחד מבין המקורות/ההוגים שברשימה, וחידש הבנה לגבי לימוד אהבה. הצג את החידוש של ההוגה שבחרת, והסבר מדוע החידוש שלו הוא המשמעותי ביותר עבורך בהבנת הצורך ב"לימוד אהבה".

- איגרת הקודש, המיוחסת לרמב"ן
- הרב י"ד סולוביצ'יק, "איש ההלכה - גלוי ונסתר" - על "דיאלקטיקה" באהבה

2. בחומר הלימוד מופיעים תיאורים של תהליכים שונים בדרך לאהבה אמיתית. תהליך אחד מתאר אפלטון, ותהליך אחר שמתואר במשל את המלך של ר' אליהו די-וידאש.

הצג את שני התהליכים, והסבר עם איזה מהם אתה מזדהה יותר ומדוע. התייחס בתשובתך להיבטים שונים, כגון היבטים פיזיים, נפשיים-רגשיים, חברתיים.

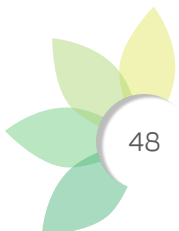
ב. יחידת לימוד: "שמונה פרקים" לרמב"ם

1. פרק שמיני: גורל או בחירה?

אנשים רבים חשים פעמים רבות תחושה מתסכלת, שמה שקורה להם בחיים או שמה שהם עשו, אינו בידיהם אלא בידי הגורל.

גישות שונות שלמדת בנוגע לגורל ובחירה עשויות לעזור בהתמודדות עם תחושת התסכול הזו. בחר באחת מן השיטות שאתה אתה מזדהה יותר: גישת הרמב"ם, או גישתו של ברוך שפינוזה.

הצג את הגישה. הסבר מדוע אתה מזדהה איתה, וכיצד בעזרתה אפשר להתמודד עם תחושת התסכול המתוארת בראשית השאלה.

2. פרק חמישי: תכלית האדם

לרגל סיום לימודיו, קיבל יאיר מהוריו כרטיס-מתנה. יאיר מתלבט אם להשתמש בכרטיס לרכישת מינוי לחדר כושר או למזיאון המדע, שבשניהם הוא מתעניין. מה היית מייעץ ליאיר לעשות בכרטיס המתנה, לאור תפיסתו של הרמב"ם? התייחס לכל אחת מן האפשרויות.

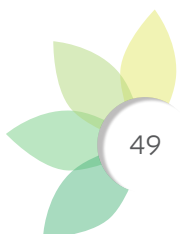
ג. יחידת לימוד: הטוב והרע בהגות היהודית

התמודדות תיאולוגית עם השואה - סעיף ד' מתוך 4 סעיפים:
אנשים רבים איבדו את אמונתם הדתית בשואה ואחריה.

כתבו שיחה דמיונית שבה אתם נפגשים עם אחת מן הדמויות הבאות, ביחס לאובדן האמונה אחרי השואה.

כתבו בשיחה לפחות שלוש טענות מרכזיות של הדמות שבחרתם, והתמודדו עמהן בדרך של שאלה, התלבטות, הסכמה וכד'.

- אלי ויזל
- אתי הילסום

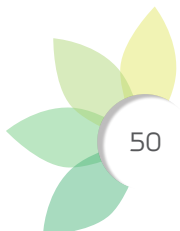

מחשבת ישראל ממ"ד

אגף מורשת

1. הרב דסלר בספרו "מכתב מאליהו" מציג חמש דרכים להגיע לאמונה.
  - א. כתוב שלוש דרכים להגיע לאמונה.
  - ב. עם איזו מחמשת הדרכים שכתב הרב דסלר אתה מזדהה יותר באופן אישי, נמק תשובתך?
2. "האדם אינו חי לעולם, ועליו לנצל כמידת יכולתו את תקופת חייו. כיצד למצות אותם איני יכול לומר לך". [יוני נתניהו, מכתבי יוני- פרק משמעות החיים].
  - א. האם לדעתך שאלת משמעות החיים מעסיקה גם אדם מאמין? נמק את תשובתך.
  - ב. הסבר לחבר המתלבט בנושא משמעות החיים את השקפתך האישית בנושא זה. התיחס בדבריך לשני מקורות שלמדת.
3. רס"ג בהקדמת ספרו "אמונות ודעות" מציג את מטרת כתיבת ספרו.
  - א. איזו משמונה הסיבות לכפירה, המובאות בספר "אמונות ודעות", היא לדעתך הרלוונטית ביותר לדורנו? נמק.
  - ב. כתוב סיבה נוספת שעלולה להביא לכפירה ואיננה מופיעה בדברי רס"ג.
4. "כשם שאין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם, כך באומנות תהיינה מעידות של יצירות שייכשלו באספקט הדתי שלהם... אם נתאזר בסבלנות, יעלה ערך היצירה על ערך המעידה". [הרב רונן לוביץ', "אמונה ואומנות"].
  - א. האם לדעתך הרב קוק היה מסכים עם ההשקפה המובעת בקטע שקראת?
  - ב. כראש מוסד חינוכי שקיימת בו מגמת אומנות הובאה לפניך ההשקפה הנ"ל. מה תהיה תגובתך האישית? נמק את תשובתך.

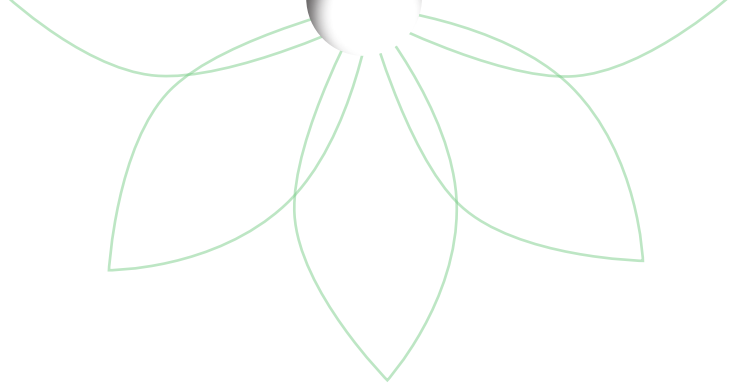

50

שאלות עמ"ד לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

אגף שפות

עברית

אגף שפות

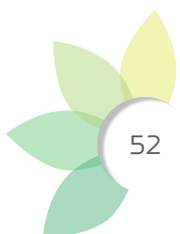
1. א. באיזה מבין שני המאמרים מובעת ביקורת של הכותבים על אופי הטיול השנתי בימינו?
ב. האם אתה מסכים עם ביקורת זו? נמק את תשובתך (5 נקודות)
2. כותב המאמר עוסק בניסיון של גורמים שונים "להיכנס לצלחת".
א. מהי הבעיה המוסרית שבניסיון הזה. (4 נקודות)
ב. כותב המאמר טוען שגורמים שונים "נכנסים לנו לצלחת", אולם גם הוא רוצה "להיכנס לצלחת".
מהי שיטתו של כותב המאמר, ובמה היא נבדלת משיטותיהם של גורמים אחרים?
ג. עם אילו מהשיטות אתה מזדהה ומדוע הן ראויות יותר בעיניך מהשיטות האחרות? (5 נקודות)

לינק "להיכנס לצלחת"

הקליקו

לינק "הטיול השנתי"

הקליקו

52

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

עברית למגזר הדרוזי והצ'רקסי

אגף שפות

*התלמידים נדרשים לקרוא סיפורים בעברית.

1. [על הסיפור אחרי 20 שנה]

השוטר ג'ימי ולס נקרע בין שני עולמות עד שהחליט בסוף על הכרעה בדילמה קשה. מהם הערכים, שיצרו את הדילמה הזו אצל ג'ימי? הסבר! מה היו, לדעתך, מחשבותיו ורגשותיו של ג'ימי בעת ההכרעה, נמק דבריך על רקע הסיפור?

2. בית (1) ובית (4) מסתיימים במשפט דומה:

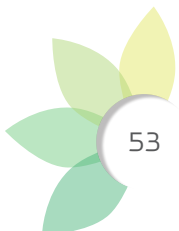
ומעולם אינך שואֵל: "מי?" (בית 1)

ולא תִּשְׁאֵלֵינִי: "מי?" (בית 4)

יש הטוענים שבשורות אלה מתבטאים מתחים בין האם לבת, ויש הטוענים שבשורות אלה מתבטאת דווקא קרבה ביניהן. באיזו מן הטענות אתה תומך? נמק את דבריך על פי השיר.

הקליקו

מילים לשיר לתמונת אמא

53

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

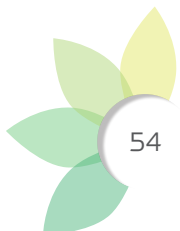
עברית למגזר הערבי

אגף שפות

[הסיפור תחרות שחייה של בנימין תמוז- הצעות אפשריות]

1. בחר באחת הדמויות המופיעות בסיפור "תחרות שחייה" והצג את השפעתה על מהלך העניינים וההתרחשויות בסיפור. איזה ערך המשתקף בדמות ובפעולותיה שאתה חושב שטוב שאדם יאמץ לחייו, נמק את תשובתך.
2. בחר באחת הדמויות שאתה מזדהה עמה בסיפור "תחרות שחייה", ותאר שני אירועים שהדמות הייתה שותפה להם, איזו הכרעה חשובה קיבלה דמות זו? והאם, לדעתך, הכרעה זו נכונה מבחינה ערכית או מעשית?
3. תאר שלוש הוראות להתנהגות נאותה בסיפור "תחרות שחייה" ואלו מהוראות אלו אתה חושב שטוב לאמץ לחיינו? נמק את תשובתך.
4. סיפור "תחרות שחייה" בא לעורר ולבקר תופעות חברתיות ואישיות. האם, לדעתך, ביקורת זו נכונה ומתבקשת מבחינה ערכית ואנושית? נמק תשובתך כמכתב אישי לסופר.

ערבית למגזר הערבי

אגף שפות

* בהבעה בכתב נדרש מהתלמיד להתייחס למילים הכתובות בשירת אחמד שאוקי- הוא נדרש להוכיח הבנה של המילים והכוונה שלהן, ולכתוב חיבור עם עקרונות הכתיבה של החיבור:

إِنَّمَا الْأَمَمُ الْأَخْلَاقُ مَا بَقِيَتْ

فَإِنْ هُمْ دَهَبَتْ أَخْلَاقُهُمْ ذَهَبُوا

1. כתוב חיבור על אישיות שאתה מעריך שמגלמת את המשפט המדובר, מבחינת תכונותיה, התנהגותה, והדעות שלה.

יידיש

אגף שפות

*התלמידים נדרשים לקרוא את השירים ביידיש, וכן לכתוב ביידיש את הנדרש מהם.

1. שאלה הנוגעת למערבות אישית

טעקסט: דרײַ מתנות

מחבר: י.ל. פרץ

שאלה: צו די "דרײַ מתנות" שרײַב צו אַ פּערטע מתנה. / לשלושת המתנות שהגיעו לבית דין של מעלה, חבר/י מתנה רביעית [על פי כללי השפה].

2. שאלה ערכית

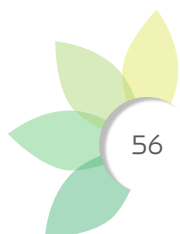
טעקסט: שיר "אהבת ישראל"

מחבר: ליפא שמעלצער

קישור לשיר: <http://pjn.co.il/random-songs/5044-.html>

שאלה: יעדער רבי צייכנט אַן עיקר מידה פון אַהבת ישראל. שרײַב צו נאָך אַ סטראָפּע מיט אַ מידה, וואָס היינט צו טאָג וועט דערוועקן אַהבת-ישראל.

בכל אחד מבתי השיר מופיעה תכונה הנדרשת לאהבת ישראל, חבר בית נוסף ובו התכונה שלדעתך נצרכת כיום לאהבת ישראל. [יבדק על פי כללי השפה]

אמהרית

אגף שפות

*הטקסט הוא באמהרית, וכן התשובות נדרשות באמהרית. והתשובה תיבחן על פי איכות הכתיבה וההבעה בשפה.

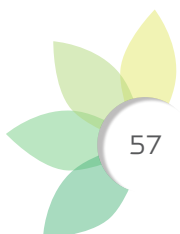
מתוך מאמר אודות מנהגי חתונה אצל יהודי אתיופיה

טרם עלייתם של יהודי אתיופיה לארץ, ההורים היו בדרך הכלל האחראים על השידוך. אבל אחרי העליה המצב השתנה וכמעט אין התערבות של ההורים. הצעירים מחפשים מישהו מתאים להם אחרי היכרות במקומות שונים. המקום יכול להיות: מוסדות להשכלה גבוהה, אירועים חברתיים, מגורים באותו עיר, וכו'.

לפני אירוסין יש תהליך חשוב שהם צריכים לעבור. אצל יהודי אתיופיה יש איסור של נישואין אם הקרבה היא פחות מ- 7 דורות. לכן ההורים של הצעירים עושים בדיקה מדוקדקת לבירור חוסר קירבה מתחת ל- 7 דורות. אם אין קירבה כזאת אפשר להמשיך את התהליך. אבל אם יש קירבה מפסיקים את התהליך. למרות זאת היו גם כמה מקרים שבו הצעירים התחתנו למרות שהיה קשר משפחתי כבר בדור שיש ואפילו חמישי. הסיבה העיקרית הייתה האהבה שנוצרה בין שני צדדים.

שאלת עמר [מתוך מגוון של שאלות]

1. הטקסט מדבר על מסורת יהודי אתיופיה. אילו שני ערכים במסורת [לאו דווקא בנושא חתונה] מדברים אליך? האם/ איך בחיי היום יום אתה נוהג לפי ערכים אלה? [נדרשת כתיבה באמהרית]

57

שאלות עמ"ר לדוגמא ותרגול לימוד בכיתה
נכתבו על ידי המפמ"ר בשיתוף מכון סאלד

חזרה לתוכן עניינים

הקליקו

רוסית

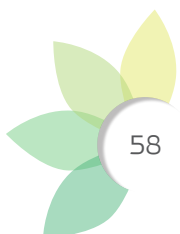

אגף שפות

* שאלת העמ"ר תופיע לאחר קטע קריאה ושורת תרגילי דקדוק, אוצר מילים והשלמת מילים. הבחינה כוללת חיבור, כאשר נושאי החיבור אמורים להשיק לשאלות שמובאות להלן. הטקסט הנבחר הוא על משפחה ויחסים בתוך המשפחה. הקריאה והכתיבה תהיינה ברוסית ועל בסיס זה ינתן הציון.

1. במאמר מתנהל דיון על היחסים בתוך המשפחה. האם לדעתך יש לכלול מקצוע לימוד חדש "יחסים בתוך המשפחה". חווה דעתך על הנושא ובסס את עמדתך תוך התייחסות למאמר. (3-4 משפטים)

2. האם אתה חושב שיש הבדלים בדפוסי חינוך של ילדים במשפחות של ילידי ישראל ושל עולים ממדינות חבר העמים? עמוד על הדמיון או השוני בכמה נקודות. (3-4 משפטים) עם איזו תפיסה את/ה מזדהה? התייחס בתשובתך לנאמר במאמר.

ספרדית

אגף שפות

*הקריאה והכתיבה הן בספרדית.

1. בחר דמות מרכזית מאחת היצירות שלמדת שאופייה והתנהגותה השפיעו בצורה משמעותית על עלילת הסיפור.
א. פרט בהרחבה את תכונות האופי של הדמות ואת האופן שבו השפיעו על עלילת הסיפור.
ב. האם תכונות האופי שתיארת קיימות גם בחברה בת זמנינו? והאם אפשרי שמקרה דומה לעלילת הסיפור התרחש גם כיום? פרט ונמק. הקפד על מתן דוגמאות בנימוקיך.

ערבית לדוברי עברית

אגף שפות

* התלמידים נדרשים לקרוא טקסט בערבית, השאלות לדוגמה, מתייחסות לטקסט הקלאסי בבגרות קיץ 2016

שאלה 1: اختر سؤالين من الأسئلة التالية وأجب عنهما:

[בחר שתי שאלות מתוך השלוש].

أ. أي قيمة تتمثل في تصرف حاكم "حمص"؟

[זיהוי ערכים] [איזה ערך בא לידי ביטוי בהתנהגותו של מושל "חֶמְסֶ"؟]

تحمل المسؤولية [נשיאה באחריות]

حبّ الوطن [אהבת המולדת]

التعاضد [דו קיום]

[א. تحمل المسؤولية] [נשיאה באחריות]

إنسخ من النصّ الجملة التي تدلّ على هذه القيمة.

[הבנה וביסוס] [העתק מהטקסט את המשפט המעיד על ערך זה].

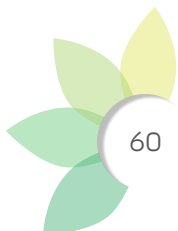
["ماذا أفعلُ وقد أصبحتُ مسؤولاً عنهم أمام الله "]

["מה אנעשה, וכבר הפכתי אחראי עליהם בפני האל"]

أجب بالعربيّة:

حسب رأيك, لو كُنتَ مكانَ حاكم "حمص", هل تفعل مثله لتُساعدَ الفقراء؟ علّل جوابك.

[מעורבות, רלבנטיות]

ענה בעברית:

מה דעתך, לו היית מושל "חִמְץ", האם היית פועל כמותו כדי לעזור לעניים? נמק את תשובתך.

שאלה 2: [אפשרויות נוספות לניסוח השאלות]

ترجم الجملة التالية [תרגם את המשפט הבא]:

"حاكم حمص ينفق جميع راتبه على الفقراء والمساكين" [ידע והבנה]

[מושל "חִמְץ" מוציא/ מבזבז את כל כספו / משכורתו על העניים והמסכנים]

أجب بالعربية أو بالعربية:

ما هي القيمة الإنسانية التي تنعكس في هذه الجملة؟ [זיהוי ערך]

[ענה בעברית או בערבית: מהו הערך המשתקף במשפט זה?]

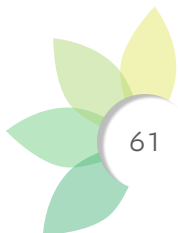
[قيمة العطاء - ערך הנתינה, עזרה לזולת / לאחר, مساعدة الفقراء / الآخرين // אכפתיות - الاهتمام
بالآخرين // נדיבות - جود/كرم // התנדבות - تطوع // אנושיות - إنسانية // צניעות - تواضع]

إنسخ من النَّصِّ الجملة التي تدلّ على أنّ حاكم حمص يتبع قيمة تحمّل

المسؤوليّة نحو الفقراء. [זיהוי הערך בטקסט+ביסוס]

[העתק מן הטקסט את המשפט המעיד על כך שמושל "חִמְץ" נוהג על פי ערך
האחריות לעניים]

[القيمة الإنسانية التي قادت حاكم حمص إلى فعله نحو الفقراء هي قيمة المسؤولية. كما يُكْتَبُ في النَّصِّ: "ماذا
أفعلُ وقد أصبحتُ مَسْئُولاً عنهم أمام الله "] .

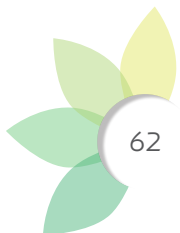

עולם הערבים והאסלאם לדוברי עברית

אגף שפות

1. תאר את הגורמים לאחת מההפיכות הצבאיות שנערכו בתורכיה בשנת 1960, האם אתה מסכים עם ההחלטה של הצבא להתערב בשלטון? נמק את תשובתך. [בעד: הגנה על החילוניות התורכית של אתא-תורכ. נגד: הפיכה צבאית מנוגדת לדמוקרטיה].
2. הצג שלושה ממאפייני המהפכה השיעית באיראן של שנת 1979. האם המהפכה הייתה מוסרית לדעתך? נמק את תשובתך.

צרפתית

אגף שפות

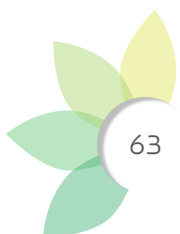
השאלות יתייחסו לקטע קריאה שעליו התלמיד נבחן. - 5 נק'. הוא יידרש להפגין הבנה של הקטעים ולהתייחס אליהם בצרפתית.

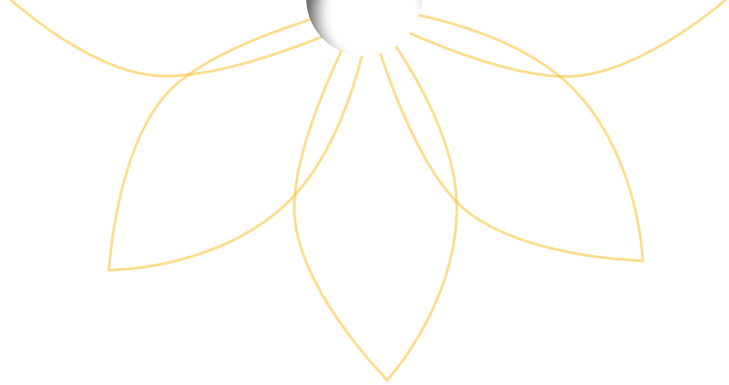
שם הקטע: לאכול בריא.

מה לדעתך הם חיים בריאים? מה יכול לשכנע נוער לאכול בריא? בתשובתך התייחס לכתוב בקטע הקריאה. (בריאות הגוף+ בריאות הנפש).

שם הקטע: "כדור הארץ בסכנה

איך לדעתך אפשר להביא למודעות הציבור את נושא המחזור? (מעורבות חברתית)

אגף אמנויות

תיאטרון

אגף אמנויות

פרק - סגנונות התיאטרון במאה ה-20 וה-21 והמופע הפוסט-מודרני

1. זיקה לנושא חברתי

התיאטרון הריאליסטי מתאפיין בעיסוק בנושאים חברתיים/ סוגיות חברתיות.

א. הסבר והדגם טענה זו במחזה אותו למדת. בתשובתך התייחס לנושא, קונפליקט, עלילה ודמות.

ב. מהי עמדתך כלפי הנושא החברתי המוצג במחזה? במה דומה או שונה עמדתך מזו המוצגת במחזה? הסבר דבריך.

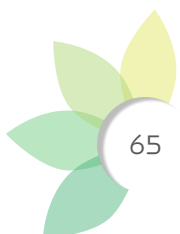
2. התיאטרון כמעורר שאלות ערכיות

בחר במחזה שלמדת באחד מסגנונות המאה ה-20 (ראליזם, אפי, אבסורד) המעורר שאלה ערכיות.

א. נסח את השאלה שמעורר המחזה והדגם כיצד היא באה לידי ביטוי ב-2 מהרכיבים הדרמטיים (קונפליקט, הוראות במה, אפיון דמות, שיח)

ב. הצג את עמדת המחזאי בשאלה זו?

ג. הסבר האם לאור תפיסת העולם הערכית שלך, עמדה זו רלוונטית? נמק דבריך.

פרק - פרשנות מחזות מהקליסיקה המערבית - קומדיה או טרגדיה

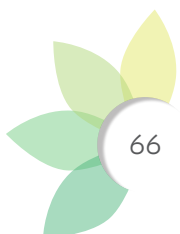
1. ערכים במבחן

- הקומדיה מציגה בלעג ערכים הרווחים בתקופה בה היא נכתבת.
בחר בקומדיה קלאסית שלמדת וצפית בפרשנות בימתית עכשווית שלה.
א. בחר אחד מערכי התקופה הבאים לידי ביטוי במחזה שלמדת.
הסבר והדגם כיצד הערך שבחרת בא לידי ביטוי. (התייחס לאחד מהרכיבים:
קונפליקט, דמות, שיח)
ב. בחר בהצגה בה צפית המבוססת על המחזה אליו התייחסת,
הסבר כיצד בחרו יוצרי ההצגה לשקף ערך הרלוונטי לזמן ולמקום בו הועלתה
ההצגה. הדגם באמצעות 2 רכיבים תאטרוניים

פרק העוסק בדרמה עברית ותאטרון ישראלי

1. קונפליקט בחברה הישראלית

- מחזות רבים עוסקים בקונפליקטים בחברה הישראלית.
א. תאר את אחד הקונפליקטים במחזה ישראלי שלמדת. הסבר כיצד הוא בא לידי
ביטוי בעלילת המחזה באמצעות דיאלוג.
ב. באיזה צד בקונפליקט צידדת במהלך הלימוד של המחזה? בתשובתך הצג
רכיבים תאטרוניים שסייעו בגיבוש העמדה שלך ביחס לקונפליקט.

ממציאות לטקסט תאטרוני

קרא את הקטע הבא מתוך מחזהו של דני הורביץ צ'רלי קצ'ארלי והתבונן בצילום שבהשראתו נכתבה הסצנה הנער מהתמונה: יש לי מעיל אפור. יש לי עיניים שחורות ועגולות. יש לי כובע קסקט. אני מרים ידיים. אני הילד שמרים ידיים בתמונה. כולם: מה תעשה, ילד, עם מעיל אפור,

מה תעשה ילד, עם כובע קסקט, כשאתה מרים ידיים מול מפלצות יורים? צא מן התמונה, צא מן התמונה! 1 עשה תרגיל, ברח, שלוף! התגלגל מן התמונה ואיים על כולם, שלא ימצאו אותך יותר בתוך התמונה. בתוך מעיל אפור מרים ידיים על ראשך כובע מצחייה. צא מן התמונה.

א. הסבר כיצד התמונה המצולמת קשורה לסצנה. בתשובתך התייחס לאחד הרעיונות המופיעים בסצנה.

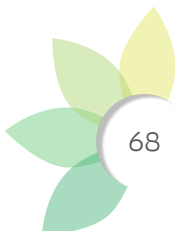
ב. בחר במחזה ישראלי שלמדת ובו ישנו ביטוי לאירוע שהתרחש במציאות. הסבר באילו אמצעים דרמטיים עיצב המחזאי את האירוע באמצעות 2 מהרכיבים הדרמטיים: עלילה, אפיון דמות, דימוי, הוראות במה.

מוסיקה

אגף אמנויות

1. יצירת הבלט של איגור סטרוינסקי "פולחן האביב" נכתבה בשנת 1913 - כשנה לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה.
א. הסבר כיצד מנבא לדעתך סטרוינסקי את פרוץ המלחמה ביצירת בלט זו. הבא 2 דוגמאות.
ב. מהי עמדתך לגבי מעורבות של מלחינים בתהליכים חברתיים ופוליטיים?
2. נדרשת ע"י מערכת העיתון בו אתה עובד לכתוב כתבת תחקיר על מלחין מהתקופה הקלאסית.
א. בחר מלחין והסבר מדוע בחרת דווקא בו.
ב. הגדר את סגנון כתיבתו של המלחין באמצעות מבחר דוגמאות מיצירותיו.
ג. אלו מתכונות אופי שהיו לאותו מלחין השפיעה ביותר על כתיבתו. נמק והדגם.
ד. לו היית פוגש מלחין זה מה היית מספר לו על תרומתו לעולם המוסיקה בכלל ולהשפעתו עלייך כמוסיקאי בפרט?

התאמת שאלות הבגרות למטרות הלמידה - חלק א'¹

אגרת המזכירות הפדגוגית קיץ תשע"ו

א. פתח דבר

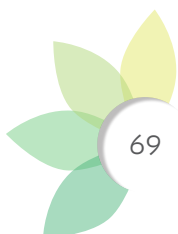
כאשר משרד החינוך מעוניין לפתח תכנית לימודים בתחום דעת מסוים, הוא ממנה לשם כך ועדת מומחים. ועדת המומחים קובעת את מטרות הלמידה של תחום הדעת ומגדירה את הנושאים והמיומנויות שאותם יש לרכוש.

לצד המטרות, הנושאים והמיומנויות בתחום הקוגניטיבי, ניתן להבחין ברוב תכניות הלימודים גם במטרות, בנושאים ובמיומנויות בעלי היבטים ערכיים, אישיותיים ורגשיים. כך למשל במסמך הליבה של תכנית הלימודים בהיסטוריה נכתב שמטרות התכנית כוללות טיפוח הבנה, סובלנות וכבוד כלפי עמדות, השקפות, רגשות, מסורות ודרכי חיים של פרטים שונים, מיעוטים ועמים אחרים; וכן - הבנה כי המציאות בהווה מושפעת מאירועים ותהליכים שהתרחשו בעבר, ושפעולות הנעשות בהווה משפיעות על עיצוב העתיד.

בתכנית הלימודים בספרות נכתב שמטרת התכנית היא שהתלמידים יגלו עניין בקריאת ספרות יפה כהתנסות מעשירה ומהנה העשויה לעורר בהם מחשבה ומעורבות רגשית; וכן - התלמידים יגלו רגישות למורכבות של מצבים אנושיים, כפי שהם מגולמים ביצירות ספרות, המאירות את ריבוי פניה של המציאות ומעודדות פתיחות מחשבתית.

גם מטרות תכנית הלימודים בביולוגיה כוללות היבטים ערכיים כגון "טיפול מודעות וגיבוש עמדות ביחס לסוגיות ערכיות הקשורות למדע ולחברה", שיושגו באמצעות דיון ב"נושאים ביו-אתיים המחייבים שיקול דעת בטיפול בקונפליקטים אפשריים המתעוררים בחברה עם התפתחות המדע והטכנולוגיה". גם תכנית הלימודים בכימיה מבקשת לגעת בהיבטים בחיי הלומד כמו "הדגשת הקשר של הכימיה למציאות היומיומית במטרה להפוך אותה לרלוונטית ללומדים".

1 המסמך נכתב בידי יו"ר המזכירות הפדגוגית ד"ר משה וינטוק, בשיתוף אנשי וראשי אגפי המזכירות, וביעוץ אקדמי של פרופ' ענת זוהר, פרופ' יורם הרפז, הרב ד"ר יהודה ברנדס וד"ר איתי אשר.

מטרות אלו ואחרות של תכניות הלימודים הנ"ל (ושל נוספות), עוצבו ונוסחו עוד לפני שהמשרד פתח בתהליך המבורך של ה"למידה משמעותית" הכרוכה ב"ערך ללומד ולחברה, מעורבות הלומד, ורלוונטיות התוכן ללומדים".² ניתן אפוא לראות שמטרות תכניות הלימודים ברוב תחומי הדעת מצויות גם במחוזות אישיותיים, ערכיים ורגשיים - מה שהולם את מדיניות החינוך של המשרד, את תפקודי הלומד על פיהם עובדים בכל בתי הספר ויש בהם תפקוד "תוך אישי". הדבר עולה גם מחוק החינוך הממלכתי שהמשרד מחויב אליו, המבין את הלמידה ובית הספר כמוקד חינוך ערכי ואישיותי, והשוואף, לצד השאיפה "לבסס את ידיעותיהם של הילד והילדה בתחומי הדעת והמדע השונים", גם "לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו... המכבד את הוריו, משפחתו ומורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו... לפתח את אישיות הילד והילדה" ועוד.

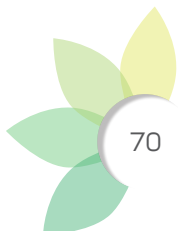
ב. הלמידה בשיעור

רגעי המפגש בן ארבעים וחמש הדקות בין המורה והתלמידים בשיעור הם תמצית המאמץ של כל מערך החינוך. רגעים אלו הם מחוללי הלמידה בשיעור ואחריו - נוגעים במחשבותיהם ורגשותיהם של הלומדים, מפגישים אותם עם תכנים בעלי ערך ויוצרים יחסים אישיים תומכים. למעשה, כל המערך הגדול של משרד החינוך - המבנים, המשרדים, המפקחים, המנהלים, המורים, חומרי הלמידה, ההיבחנות וההערכה - מכוונים לאותם רגעים שבהם המורים סוגרים את הדלת ואומרים "בוקר טוב ילדים! מה שלומכם? היום נלמד כיצד...". ועתה מתחוללת למידה...

במהלך רגעי השיעור הללו מורים רבים מצליחים להניע חווית למידה משמעותית בקרב הלומדים,³ למידה הכוללת רכישת ידע, ניתוח תכנים, חשיבה, מעורבות שכלית ורגשית ודיאלוג המעיד על רלוונטיות ויחסי גומלין בין המורה ללומדים ובין הלומדים לבין עצמם.

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/HighSchool/Lemida_Mashmaoutit/2Erech.htm

3 שלבי חווית הלמידה המשמעותית, נחקרו במספר מחקרים, ובמאמר המצורף (ראו בהערה הבאה) אף עיבדנו את המחקרים הללו לסיוע ממשי בהכנת השיעורים. מחקר בנושא ראו אורית פרנפס 2015

מורים אלה יוצרים בעת השיעור מפגש עמוק בין הלומדים לבין התוכן הנלמד, מעוררים שאלות, מתווכים ידע, מערערים תובנות ומצמיחים ידיעות חדשות.

מפגש למידה משמעותי המתרחש בשיעור מערב את כל אישיותו של הלומד: השכל, הרגש והעולם התוך אישי. האופן בו ניתן לקדם מפגש זה ראוי לדיון מעמיק בפני עצמו.⁴

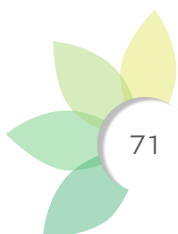
אחד הגורמים המשפיעים ביותר - באופן מודע ולא-מודע - על המתרחש בשיעור הוא אופן ההערכה של תחום הדעת, ובעיקר ההערכה החיצונית. ההערכה אמורה לבדוק האם מטרות תחום הדעת אכן מתממשות, וההנחה של המורים והתלמידים היא שההערכה אכן עושה זאת. בהשפעתן של בחינות הבגרות, גם המורים הטובים נאלצים לעיתים קרובות לכוון את השיעור לכיוון של הוראה לקראת בחינה של שינון (ולעיתים מעט חשיבה). השאלה הנפוצה ביותר "המורה, זה לבגרות?" או "המורה, זה במיקוד?" מעידה על כך.

ג. בין הערכה לעשייה

מאחר וכאמור, אחד הגורמים המשפיעים ביותר על הוראת תחום הדעת הוא אופן ההערכה, בעיקר ההערכה החיצונית. המורים והתלמידים בחטיבה העליונה משקיעים, ובצדק, את מיטב מרצם וזמנם בהתכוננות לבחינות הבגרות החיצוניות. הלמידה במהלך השנה כמו גם המבחנים שכותבים המורים מנסים "לקלוע" למבנה ותוכן בחינת הבגרות החיצונית; עם זאת, כאשר בוחנים את מבנה השאלות בבחינות הבגרות החיצוניות, מגלים שלעיתים קרובות הן אינן משקפות את כל המטרות של תכניות הלימודים. שאלות הבגרות אינן משקפות גם את מה שיכול להתרחש בכיתה במהלך השיעור, הן אינן עוסקות ברבדים רבים של הלמידה, בחשיבה, ברלוונטיות, בעולם הפנימי של הלומדים, אבל הן כן משפיעות על כך שרבדים אלו יקבלו מינון נמוך בשיעור, כי הם "אינם לבגרות".

במשך שנים רבות רוב הבחינות כונו לשינון מידע, המוביל לכתיבת דיווח [report writing] המשלימה מידע חסר, או למיומנויות חשיבה "מסדר נמוך" בפתרון בעיות בסיסיות.

4 ללמידה המשמעותית בשיעור הקדשנו מאמר שלם שניתן למצאו באגרת חשוון של המזה"פ

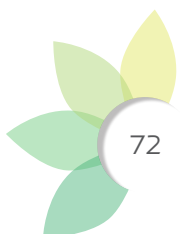
בשנים האחרונות, בעיקר מאז כהונתה של פרופ' ענת זוהר כיו"ר המזכירות הפדגוגית, החל מהלך חשוב של שימת דגש על "חשיבה מסדר גבוה", כך שלבחינות הבגרות נוספו "שאלות חשיבה מסדר גבוה יותר" ואף מעט שאלות עמדה, המצריכות שיקולי דעת מורכבים יחסית והבעת דעה מנומקת.⁵ השאלות הללו - שיש לברך עליהן ושחוללו שינוי גדול באופי הבחינות וממילא גם בלמידה - התמקדו בעיקר בתחום הקוגניטיבי והמטא-קוגניטיבי; וכמעט שלא נגעו בתחום האישיותי, הערכי והרגשי - תחום הכלול במטרות תכניות הלימודים. הדבר נבע בעיקר ממגבלותיו של המבחן, שלרוב מיועד להערכת ידע או חשיבה מסדר נמוך.⁶

הבעיה הנובעת מן העובדה שלא נבחנים על רבות ממטרות ההוראה היא שהן נתפסות כהצהרתיות בלבד. כאשר לא נבחנים על שאלות מסוג זה, לרוב לא מקדישים מספיק זמן לעסוק בנושאים אלו בשיעורים, וקשה יותר לפתח למידה הנוגעת בחיי הלומד או בתחום הערכי. גם ההערכה החלופית אותה מוביל המשרד בשנתיים האחרונות (שתורמת מאד ללמידה הנוגעת בחיי הלומד, מטפחת סקרנות ומעורבות), מותרה שבעים אחוז מההערכה, וממילא את הלמידה, לידע שאינו נוגע כמעט בהיבטים ערכיים אישיותיים ורגשיים.

על רקע דברים אלה: המזכירות הפדגוגית מבקשת להמשיך את המהלך של פיתוח השאלות, במטרה לעודד למידה מעמיקה במהלך כל השנה, למידה הכוללת את מכלול אישיותו של התלמיד. למידה שתרחיב את היכולות האינטלקטואליות לצד עולמו הפנימי, שיפוטו וערכיו, ברוח מדיניות המשרד וברוח מטרות תכניות הלימודים בתחומי הידע השונים. לשם כך אנו מציעים לכלול בבחינות הבגרות יותר שאלות או סעיפי שאלות חשיבה המערבות גם עמ"ר (ערכים, מעורבות ורלוונטיות).

5 ראו למשל את התהליך החשוב של שינוי, שאותו החלה מזכירות הפדגוגית בשנתיים האחרונות: http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/AgafPituachPedagogi/ekronot_mnhim_lepito_h_begroyot.pdf

6 ניתן להתגבר על הקושי בהערכת שאלות חשיבה ואף עמדה ורגש, במידה ומבקשים לציין בהם נתונים, ולנמק את העמדה על בסיס נתוני ידע. הדבר נעשה כיום בשאלות החשיבה, ונעשה תמיד בשאלות החשיבה במוסדות להשכלה גבוהה במבחנים הבוחנים ידע והבנה מעמיקים.

בנוסף להיבטים מרכזיים של ההבנה והחשיבה, השאלות יכללו גם היבטים "משמעותיים" של רגש, מעורבות אישית, ועמדה ערכית. שאלות מן הסוג הזה יכנסו לבחינות בהדרגה ותוך כדי בחינה מדוקדקת של השפעתן על ההיבטים השונים של החינוך וההוראה.

דוגמאות מן הסוג הזה הוכנסו באופן מינורי במועד האחרון בחלק קטן מבחני הבגרות ואנו מבקשים להרחיבן (ראו דוגמאות בהמשך).

המזכירות הפדגוגית ממליצה אפוא למפמ"רים לחבר כחלק מן המבחן ובמינון נמוך, גם "שאלות הפנמה", שאלות הנוגעות לעולמו הפנימי, הערכי של הלומד או לערכי החברה. שאלות שמחברות, ידע, חשיבה, וערכים/רלוונטיות/מעורבות [עמ"ר]. מדובר בשאלות "מחברות" ו"טעונות" כפי שהגדיר אותן פרופ' יורם הרפז בכמה מפרסומיו:

שאלה מחברת: השאלה רלוונטית לעולמם של התלמידים ולעולמה של החברה; היא מעסיקה, או אמורה להעסיק, את כל מי שלוקח חלק בחיי החברה.

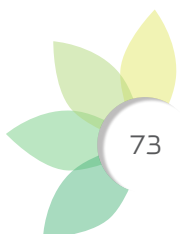
שאלה טעונה: לשאלה יש ממד רגשי או "קיומי". היא כוללת דילמה מוסרית או בעיה "דוחקת" המעוררות בנשאל צורך לענות עליה ולבטא עמדה פנימית ויחס רגשי.⁷

את התכונות של שאלות ה"חשיבה והעמ"ר" יש להתאים להקשר של בחינת הבגרות, כלומר להגביל אותן ולהגביל את הציפיות מהן. אך גם לאחר הגבלה כזו לשאלות יש ערך מוסף, הן מחייבות חשיבה מעמיקה יותר והתכונות "משמעותיות" יותר לקראת הבחינה. וחשוב לחזור ולהדגיש: שאלות מן הסוג הזה מתחייבות מהמטרות המפורשות של תכניות הלימודים בתחומי הדעת השונים.

שאיפתנו היא שכל מנהל תחום דעת יפתח דגמי שאלות לבחינת הבגרות הכוללים חשיבה ועמ"ר, והמבוססים על מטרות תכנית הלימודים שלו [בבחינת הבגרות תשע"ז תישאל שאלה אחת או סעיפי שאלות מסוג זה המזכים לפחות ב-5 נקודות ותהיה אפשרות שלא לענות עליהן. בתחומי דעת שבהם כבר נהוגות שאלות חשיבה מפותחות בבחינות הבגרות, יוספו שאלות נוספות באופן מדוד ובשיח עם המנהלים והמורים].⁸

7 אלה הן שתיים מתוך שש התכונות של "שאלה פורייה" [ראו למשל, "המודל השלישי", ספרית פועלים, 2008].

8 ניקוד חלקי וסעיפי העמ"ר לא יעלה על עשר נקודות.

בנוסף לכך, המפמרי"ם ינסחו דגמי תשובות ומחווניים להערכת השאלות, ויציעו מערכי שיעור ודרכי הוראה להכנת התלמידים ללימוד בכיתה המבוססים על הכנה לקראת שאלות אלה.

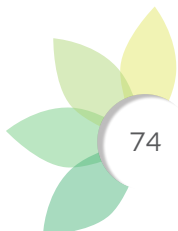
כל השאלות יתבססו על ידע וחשיבה, וההערכה שלהן תתבצע בעיקר על מרכיבי הידע שלהן ועל הנימוק המגובה בידע מתחום הדעת. חלק קטן מן ההערכה יינתן על הדעה האישית במידה וינמק כראוי. יש עדיפות לכך שסעיף אחד יוקדש לידע והאחרים לחשיבה ולערכים/רלוונטיות/משמעות הנתמכים על בסיס עובדות וידע. יש לשים לב שהשאלות לא תהינה מאולצות אלא חלק אינטגרלי מתחום הדעת והדיסציפלינה.

השאלות תעובדנה ותנוסחנה בידי המפמרי"ם וצוותיהם בהתאם לתוכניות הלימודים ומטרותיהן.

ד. דוגמאות לשאלות חשיבה ועמ"ד

דוגמאות חלוץ שנשאלו במועד האחרון בבחינות הבגרות:

- בתחילת מלחמת העולם השנייה הייתה ביישוב היהודי התלבטות בנוגע לסוגיה של שיתוף פעולה עם הבריטים ומאבק בהם.
  - הסבר את שתי העמדות העיקריות שהיו ביישוב בנוגע לסוגיה זו בתחילת המלחמה.
  - מנקודת מבטך כיום, על בסיס ידיעה של התהליך ההיסטורי לאחר 1939, מהי העמדה שאתה מזדהה עמה? נמק. (הסטוריה חמ"ד [קיץ תשע"ו])
- מונטיפיורי בנימין זאב הרצל והראי"ה קוק היו אישים מרכזיים ששאפו להשפיע על מצבו של העם היהודי על רקע נסיבות תקופתם.
  - בחר באחד מן האישים האלה והצג את השינוי המרכזי שביקש לחולל.
  - הצג את הנסיבות ההיסטוריות שהיו רקע לפעילותו.
  - איזה ערך המשתקף באישיות ובמעשים של הדמות שבחרת היית רוצה לאמץ לחיך? נמק את תשובתך. (הסטוריה חמ"ד [קיץ תשע"ו])

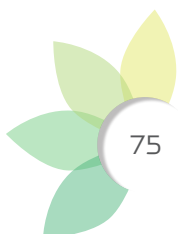
3. "קבלת האחר והשונה, כבוד האדם ושוויון חברתי הם ערכים הבאים לידי ביטוי ביצירות ספרותיות רבות.
- כיצד ערכים אלה (או פגיעה בהם) באים לידי ביטוי ברומן או בנובלה שלמדת? הסבר והדגם את דבריך.⁹ (ספרות מ"מ קיץ תשע"ו)
4. "וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" (פסוק ז')
- מהי האחריות המוטלת על זקני העיר - על פי רלב"ג, ומהי האחריות המוטלת על זקני העיר - על פי מלבי"ם?
  - על סמך דברי הפרשנים, ציין דוגמה ממציאות ימינו למעשה של הנהגה דתית, קהילתית או מדינית שיכול למנוע שפיכות דמים.¹⁰ (תנ"ך חמ"ד קיץ תשע"ו)

שאלות נוספות מוצעות (חלקן מתוך מבחני בגרות עם הוספה של עמ"ר):

5. במימי מפרץ אילת הוצבו במשך כמה שנים כלובים לגידול דגי מאכל. גידול דגים אלה עורר ויכוח ער בין מומחים בתחומי הסביבה. מומחים אחדים טענו כי גידול הדגים מזיק למערכת האקולוגית הרגישה של מפרץ אילת, בגלל הזיהום בחנקות שמקורן בהפרשת הדגים במפרץ. לעומתם טענו מומחים אחרים שאין הוכחה ברורה לנזק שגידול הדגים גורם למערכת האקולוגית, ואילו התועלת הכלכלית מהם רבה. נושא זה נדון במועצה הארצית לתכנון ובניה, והיא החליטה שלא לאפשר את המשך הגידול של הדגים בכלובים.

9 מטרותן של שאלות אלו היא למקד את תשומת ליבם של התלמידים בערכים ובמסרים העל זמניים העולים מתוך הנלמד. השאלה מזמינה את התלמיד לחפש בכל דבר שלמד את תרומתו האפשרית לצמיחתו האישית ולפיתוח עולמו המוסרי והערכי.

10 שאלת יישום: מטרותן של שאלות אלו היא לחבר בין הנלמד לבין המציאות האקטואלית וליצור גשר בין החומר הנלמד לרלוונטיות שלו בעולמנו. השאלה מזמינה את התלמיד למצוא את נקודות ההשקה וההדהוד בין הנלמד לבין העולם הסובב אותו ועולמו הפנימי. החיבור יכול להיות למציאות העולמית, הישראלית, הקהילתית או האישית של התלמידים.

אחד מנימוקי הוועדה היה: "גם בלי להכריע בין עמדות המומחים, ברור שיש אי ודאות באשר לקשר בין כלובי הדגים וזיהום המפרץ בחנקות, לבין התדרדרות שונית האלמוגים. אי-ודאות זו היא שעמדה בבסיס החלטה של המועצה.."

האם הנך מצדיק את ההחלטה להוציא את כלובי הדגים מהמים? התבסס בתשובתך על עקרונות ותהליכים המתרחשים בסביבה זו. (2 נקודות)

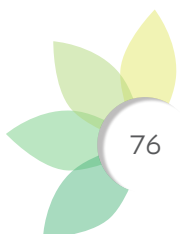
איזה עיקרון מתבטא בהחלטת המועצה הארצית לתכנון ובנייה? הסבר את תשובתך. מדעי הסביבה.

6. לאחרונה התעוררה התנגדות לשיטת הגידול בלולים של תרנגולות המטילות ביצים למאכל. עמותות למען זכויות בעלי החיים טוענות כי הגידול בלולים, כפי שהוא נעשה כיום, הוא אכזרי, שכן התרנגולות חיות בתנאי צפיפות קשים הפוגעים ברווחתן. במדינות רבות באירופה נאסרה שיטת גידול זו.

בטבלה שלפניך יש נתונים על גידול מטילות בלולים ועל גידול מטילות בחצר פתוחה

גידול בחצר	לולים שבהם תאים משופרים	לולים שבהם תאים קטנים	
5000	750	350	גודל התא
76	50	33	עלות הקמת המבנה (ש"ח / מטילה)
25	24	24	עלות התפעול: חשמל, מים, מזון (ש"ח / מטילה)
29	83	21	עלות הקמת התאים (ש"ח / מטילה)
0	2	2	עלות פינוי הזבל (ש"ח/מטילה)

[מעובד על פי: דו"ח רווחת המטילות, משרד החקלאות 2009]

- ארגוני זכויות בעלי חיים תובעים לאסור גידול תרנגולות בלולים שבהם תאים קטנים. מהי הדילמה האתית שמעוררת תביעתם? נמק תשובתך על סמך הנתונים בטבלה. [6 נקודות]
- קבע איזו מבין שלושת צורות הגידול שבטבלה תהיה מועדפת על כל אחת משתי הגישות - אנרופוצנטרית, ביוצנטרית. נמק את קביעותיך. [5 נקודות]
- מהי השיטה לגידול התרנגולות, בה הנך מצוודד? נמק דבריך [2 נק]. [מדעי הסביבה]

7. חנה סנש כתבה ביומנה בגיל שמונה עשרה:

"בודפשט 27.10.1938"

אינני זוכרת אם ספרתי כבר שאני ציונית. מלה זו אומרת הרבה מאוד ... ומטרתי לעלות לארץ ישראל ולהשתתף בבניינה. נקל להבין שרעיון זה לא נולד בן לילה. לפני שלש שנים, כאשר שמעתי בפעם הראשונה על הציונות, התנגדתי לה בכל כוחי. אבל המאורעות והתקופה בה אנו חיים קרבו אותי בינתיים לרעיון זה... השתניתי לגמרי וכה טוב לי ככה. האמונה נחוצה מאוד לאדם וחשוב שתהיה לו הרגשה שחיי אינם מיותרים, אינם חולפים לריק, שהוא ממלא תפקיד. את כל אלו נותנת לי הציונות ולא אכפת לי שאני שומעת הרבה דעות מנוגדות... הכרתי היא שזהו הפתרון היחיד של הבעיה היהודית".¹¹

- תאר שני אירועים היסטוריים שהתרחשו באירופה בתקופה בה חנה סנש כתבה דברים אלו, אירועים שעשויים היו להביא אותה למסקנת דבריה.
- ציין תנועה שבה היו יהודים שותפים בתקופה זו, שהתנגדה לציונות, כתוב עיקרון אחד של תנועה זו.
- האם חנה סנש פעלה גם בהמשך חייה לפי תפיסתה שחשוב לאדם לחוש "שחיי אינם מיותרים... שהוא ממלא תפקיד"? הסבר דבריך על בסיס שתי עובדות מחייה.

---

11 שאלה העוסקת בטקסט ערכי שמעורב בו רגש או אמונה ערכית - שאלה מסוג זה עשויה להביא לידי הזדהות ושיח ערכי מעצם התכנים המובאים בה, ומכך שמדובר בנערה בת גילם של הנבחנים. - שאלות מסוג זה, כמו אחרות יכתבו רק בהתאמה למטרות תכנית הלימודים של תחום הדעת.

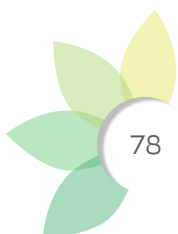

8. בחר דמות מקראית עמה אתה מזדהה, ושפעלה בתקופת השופטים בארץ ישראל.
- תאר שני אירועים שהדמות הייתה שותפה להם.
  - ציין הכרעה חשובה שהיא קיבלה.
  - האם לדעת המקרא הכרעה זו הייתה נכונה מבחינה ערכית או מעשית? נמק דבריך על בסיס הפסוקים
9. בחר אירוע בעל השלכות היסטוריות הנלמד בתוכנית הלימודים, אירוע שהתרחש בין השנים 1933-1939 באירופה ושהיית רוצה להשפיע עליו ולשנותו.
- ציין את שם האירוע, מתי אירע, ושני דברים עיקריים שהתרחשו בו.
  - כתוב כיצד הוא השפיע על המשך ההיסטוריה.
  - לו יכולת, מה היית רוצה לשנות בו, הסבר מדוע [2 נק'].¹²
10. חיילים שחורי עור לחמו במלחמת האזרחים בארצות הברית משני עברי המתרס.
- אילו תחושות ליוו לדעתך את הלחימה של חייל שחור עור שנלחם במדי הצפון, וכיצד חש חייל שנלחם במדי הדרום? בסס תשובתך על ידע היסטורי והתייחס בתשובתך לנאום גטיסברג.¹³

---

12 שאלת מעורבות: מטרת שאלות אלו היא להגביר את המעורבות של הלומד בתוכן הנלמד על ידי הכנסתו למציאות חיים אחרת.

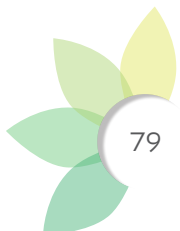
13 שאלת חיבור רגשי: שאלה זו מטרתה הכנסת התלמיד לעולם הרגשי של אנשים שחיו בהיסטוריה, גיבורים ביצירות ספרות וכדו', תוך ראיית מגוון אפשרויות מבט. ראה מסמך אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה, עמ' 31. http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/Portal/EstrategyotChashiva.pdf

ה. עקרונות מנחים לשאלות חשיבה ועמ"ר (ערכים, משמעות, רלוונטיות) במבחן

1. השאלות צריכות להתבסס על ידע, והניקוד יתבסס על נימוק הגיוני הקשור לתוכן או ידיעות.
2. השאלות צריכות לגעת בעולמו הפנימי של הלומד ("תוך אישי"), בתפיסת עולמו, בתחושותיו, בעולם הסובב אותו והקשור לחייו (מילים לדוגמא: הזדהות, תחושה, ערכים, מסר, תקופתנו, איך היית מכריע, מה דעתך, מקרה מוכר לך וכדו').
3. עדיף שהשאלות תהינה מעניינות, מעוררות, קשורות לעולם הלומד - דורשות הכרעה, בחירה, הזדהות וכדומה.
4. מרכיב הערכים/רלוונטיות/משמעות יזכה בשלב הראשון לניקוד נמוך (על מנת להרגיל את התלמידים לסוג שאלות כזה).
5. יש לייצר מחוון מדויק ככל הניתן, אך מאפשר מגוון תשובות.
6. תהיה גמישות לתשובות יצירתיות.
7. ניתן לשאול על רגשות, תחושות או ערכים של דמות, מאפיינים של תקופה (תחושות של אנשי התקופה וכדו') ובכך להימנע משאלה ישירה מידי על חיי התלמיד. (למשל: כיצד לדעתך חש פלוני בעת האירוע, נמק דברך על בסיס המאמר שקראת)
8. יש להבהיר ללומדים ולמלמדים שכל דעה אישית תתקבל במידה שהיא תנומק היטב ותבוסס על עובדות.
9. יש להיזהר משאלות רגישות העלולות לזמן תפיסות קיצוניות, ולכוון לדילמות מתונות.
10. כדאי לכתוב את השאלות הללו בשפה המשקפת את הרצון לחשיבה ויצירה (שפה מעט פחות "מבחנית"). כתפיסת המפמ"ר וצוותו ובהתאמה לאופי תחום הדעת.
11. המפמ"ר וצוותו יבנו בכל תחום דעת את השאלות ואופיין על פי מטרות תכנית הלימודים, אופיו של תחום הדעת והבנייה מדורגת של הקושי.

התאמת שאלות הבגרות למטרות הלמידה - חלק ב'

אגרת המזכירות הפדגוגית, חשוון תשע"ז

פתח דבר¹
הוספת שאלות העמ"ר
הגדרת סוגי שאלות העמ"ר
דגמים מוצעים לשאלות העמ"ר
עקרונות מנחים לשאלות העמ"ר

א. פתח דבר

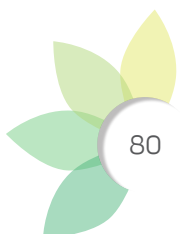
הזמן החשוב ביותר בו מתרחשת ההוראה והלמידה המיטביות הוא השיעור - הרגעים בהם המורה סוגר/ת את דלת הכיתה ומתרחש מפגש בינו לבין הלומדים ובינם לבין התוכן הנלמד. הלמידה המיטבית עשויה מרבדים רבים: רכישת ידע ומיומנויות, חשיבה, הבנה, רגש, חוויה, הקשר עם המורה והיחסים בין התלמידים לבין עצמם. תפקודי הלומד הבאים לידי ביטוי בשיעור הם קוגניטיביים, מטא קוגניטיביים, תוך-אישיים ובין-אישיים.

כבר בתקופת התלמוד חז"ל עמדו על כך ש"אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין" - ורבדים רבים וחשובים של ההתרחשות בשיעור הם סמויים מן העין. רבדים אלה כוללים את המתרחש בעולמם הפנימי של הלומדים - וקשה להעריך אותם באופן גלוי - ואף לא תמיד רצוי.

עם זאת, העובדה שקיימת הערכה, ושההיבחות וההערכה ממוקדות לרוב בשינון ידע (ולעיתים במינון מסוים של חשיבה) עלולה לפגוע ברבדים עמוקים, "סמויים מן העין", של ההתרחשות בכיתה.

---

1 תודה לפרופ' יורם הרפז, ד"ר איתי אשר, הרב ד"ר יהודה ברנדס, ד"ר אורי ליפשיץ, שעברו על הדברים, העירו ותיקנו. הדברים נכתבו ועובדו על ידי אנשי המזכירות הפדגוגית, מנהלי האגפים, מפמ"רים, מדריכים ומורים.

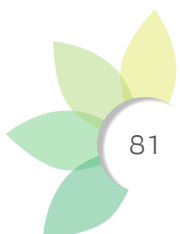
מורים רבים מלמדים באופן משמעותי ומעמיק, ואז בהגיע מבחן הבגרות, מתברר לתלמידיהם שהלמידה המעמיקה בה התנסו אינה באה לידי ביטוי במבחן. בכיתה ובשיעור הם חשבו, שאלו שאלות וערכו דיוני עומק על בסיס החומר הנלמד, ואילו במבחן הבגרות כל זה לא נדרש. המורים הטובים עושים זאת בניגוד לדרישות הבחינה, אבל הקושי מובן- במקרים רבים התלמידים לוחצים על מוריהם ללמד לבחינה בלבד, לא "להתפלסף" ולא "לחפור". הם שואלים: "רגע המוכה, זה לבגרות?" ו"מחזירים אותה למסלול".

במלים אחרות, להערכה יש השפעה קריטית על איכות ההוראה והלמידה, ולכן חשוב לעשות מאמץ ולהתאים את ההערכה והמבחנים למטרות המהותיות של החינוך, לתת ביטוי להתמודדות של המורים והתלמידים עם הרבדים העמוקים של הלמידה- בכל רבדי האדם.

באגרת הקיץ עמדנו על הקשר המבוקש בין מטרות החינוך לבין ההערכה. ציינו שמטרות החינוך ומטרות תכניות הלימודים חורגות מהקניית גופי ידע בלבד, וכוללות גם פיתוח חשיבה, דמיון ורגש, הבונים ומעשירים את עולמו הפנימי של הלומד. זוהי גם תשוקת ההוראה של רוב המורים - הם מבקשים להשפיע באופן משמעותי על אישיותם של התלמידים, ולא [רק] להכין אותם לבחינות. זו גם תפיסת החינוך כפי שהיא עולה ממטרות תכניות הלימודים ומחוק החינוך הממלכתי.² חרף זאת, הערכת הלמידה לא עסקה בכך במשך שנים והתמקדה לרוב במחזור ידע. בשנים האחרונות, בהובלת פרופ' ענת זוהר והמזכירות הפדגוגית, חלה התפתחות בהערכה, והחלו להעריך גם "חשיבה מסדר גבוה" והבנה בחלק מתחומי הדעת. בשנתיים האחרונות החלה התייחסות למגוון מטרות הלמידה בהערכה החלופית, ותחומי דעת אחדים החלו לשלב בבחינת הבגרות החיצונית גם מעט שאלות המתייחסות לעולמו הערכי או הפנימי של הלומד.³

2 ממטרות חוק החינוך הממלכתי: "לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו... המכבד את הוריו, משפחתו ומורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו... לפתח את אישיות הילד והילדה"

3 מסמך הנוגע להטמעת הלמידה המשמעותית בהערכה נכתב על ידי המזה"פ ביוני 2015: http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/AgafPituachPedagogi/ekronot_mnhim_lepito_h_begroyot.pdf

בעינינו זו הקומה הבאה של ההערכה: הבאת רבדים עמוקים נוספים הנוגעים בעולמו הפנימי, הרגשי והערכי של הלומד, לידי ביטוי בתהליכי ההיבחנות החיצונית.⁴

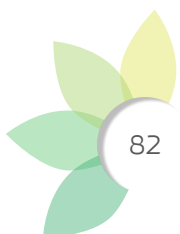
ב. הוספת שאלות עמ"ר

כפי שנכתב באגרת המזכירות הפדגוגית שנשלחה בקיץ, בשנה זו (תשע"ז) אנו מתקדמים עוד צעד קטן בהתאמת ההערכה ללמידה משמעותית הנוגעת באדם ומשפיעה עליו. אנו עומדים לגוון מעט את השאלות בבחינות הבגרות ולהוסיף גם שאלות המתייחסות לערכים, למשמעות ולרלוונטיות לתלמיד (שאלות עמ"ר).

בהתאמת ההערכה למטרות העמוקות של החינוך והלמידה אנו מעוניינים לכוון את התלמידים לחשוב באופן עצמאי, להביע את דעתם, להיות מעורבים בנלמד, לעסוק בערכי החברה והאנושות ולהביא לכך שהלמידה תהיה בעלת משמעות בעיני הלומד. שאלות מסוג זה בבחינות הבגרות נועדו לעורר שיח המערב את התלמיד, מחשבותיו, תחושותיו- הזדהותו- תפיסות עולמו ודעתו במהלך הלמידה בכיתה ובהכנה למבחן. שינוי ההערכה נועד לאותת שאנו, כמחנכים, כחברה וכמדינה, מייחסים חשיבות לא רק לשינון עובדות, אלא אף להבנה מעמיקה וניתוח שלהן, להפנמתן, ולהבעת עמדה מושכלת ביחס אליהן. על ידי גיוון ההערכה אנו יכולים לסייע למורה לכוון את הלמידה בכיתה גם לשיח על ערכים, לפיתוח אישיות הלומדים ולמעורבות ולאכפתיות של הלומד ביחס לתוכן הנלמד.

הגיוון של שאלות הבגרות אינו מהווה מהפכה, אלא עוד התקדמות ברוח המהלכים שהחלו בשנים הקודמות והמשך להוראה הנעשית על ידי מורים טובים כבר שנים רבות.

4 איננו מתכוונים להעריך האם התלמיד "ערכי" או להעריך האם הוא מזדהה עם דמות "נכונה"- אלא לשאול גם על התהליכים הפנימיים הכוללים חשיבה, נקיטת עמדה, הזדהות ורפלקסיה, ביחס ובעקבות לימוד החומר. להעלות את נושא העולם הפנימי, וחשיבות הבעת העמדה, הערכיות והשיח בין עמדות בלמידה. לכן ההערכה תתבצע רק על פי הוכחת התשובה בנתונים ברורים, הנימוק והביסוס על נתוני הנימוק.

החידוש הוא בהכנסה הדרגתית של שאלות אלו לבחינות הבגרות החיצוניות [בשלב ראשון במינון נמוך של עד 5 נקודות, ובשלב מאוחר יותר המינון יגדל מעט ושאלות מסוג זה יוכנסו אף לבחינות המיצ"ב בבתי הספר היסודיים].

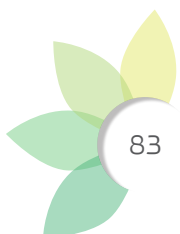
בהתאם לתפיסה זו המפמ"רים בתחומי הדעת השונים הכניסו לשאלוני הבגרות של קיץ תשע"ז שאלות הנוגעות בערכים, ושאלות המעודדות מעורבות ורלוונטיות לתלמידים ולחברה [שאלות עמ"ר].⁵ כל המפמ"רים גם חיברו שאלות לדוגמא בתחומי הדעת שלהם, והם ישלחו למורים. למותר לציין שבכל תחום דעת, המפמ"ר ומדריכיו יבחנו אילו שאלות מתאימות לתחום ויקבעו את סוגי השאלות המתאימים לו. אינו דומה תחום המדעים שבו עיקר השאלות יהיו "שאלות עמדה והכרעה אישית" (ראו להלן), לתחומי הרוח או החברה, שבהם גם סוגי שאלות אחרות מתאימות מאד [למשל שאלות הזדהות]. להלן נגדיר מהן שאלות עמ"ר ונציע דגמי שאלות אפשריות, ובהמשך אף נשלח מאמרים, מחוונים והצעות לשיעורים ברוח שאלות עמ"ר.

ג. הגדרת שאלות העמ"ר

כאמור לעיל, שאלות העמ"ר כוללות שלושה מרכיבים: שאלות ערך, שאלות מעורבות ושאלות רלוונטיות. שלושת המרכיבים הללו הוגדרו במסמך אבני הדרך כמרכיבי הלמידה המשמעותית,⁶ ועל הגדרת כל אחד מהם נשברו קולמוסים רבים. אנו ניגע בדברים הבאים בהגדרות הקשורות לבחינות הבגרות בלבד.

5 מדובר בפיתוח של שאלות "מחוברות" ו"טעונות" כפי שהגדיר אותן פרופ' יורם הרפז בכמה מפרסומיו: שאלה מחוברת: השאלה רלוונטית לעולמם של התלמידים ולעולמה של החברה; היא מעסיקה, או אמורה להעסיק, את כל מי שלוקח חלק בחיי החברה. שאלה טעונה: לשאלה יש ממד רגשי או "קיומי". היא כוללת דילמה מוסרית או בעיה "דוחקת" המעוררות בנשאל צורך לענות עליה ולבטא עמדה פנימית יוחס רגשי. אלה הן שתיים מתוך שש התכונות של "שאלה פורייה" [ראו למשל, "המודל השלישי", ספרית פועלים, 2008].

6 <http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmaitit/chozer/index.html> 6

כל השאלות בהן אנו דנים מבוססות על ידע, הבנה, וחשיבה מסדר גבוה ולמעשה מדובר במעין תהליך מתמשך של פיתוח השאלות שבו כל שלב כולל לרוב את השלבים שקדמו לו: משאלות ידע והבנה בלבד לשאלות הכוללות ידע וגם חשיבה מסדר גבוה בשלב הקודם, לשאלות המערבות גם חשיבה, גם אתיקה וגם את עולמו הפנימי של הלומד בשלב הנוכחי.⁷ בשאלות העמ"ר אנו שואפים שיהיו לפחות שניים מן המרכיבים - הערך, המערבות או הרלוונטיות.

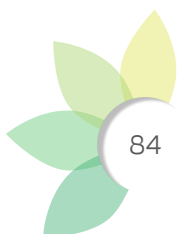
שאלות ערך

שאלות ערך הן שאלות חשיבה העוסקות בערכים שאנו כחברה סוברים שהם חשובים (והן מצויות בתכנית הלימודים, בחוק החינוך הממלכתי וכדו'), ושמטרתן היא לעורר שיח של ערכים המצוי בתכני הלמידה. איננו מכוונים בשאלות אלו לאינדוקטרינציה של הלומד, או להנחלת ערכים מוחלטים, אלא לשיח של חשיבה ערכית שאותו המורה יוביל בכיתה, לא להטמעת תפיסות אלא לדין מעמיק בכיתה על תפיסת העולם של הלומדים - כששאלות המבחן מצביעות על סוג הדין והשיח.

הערכים עליהם נשאל בתחומי הדעת, הם הערכים שמופיעים בתכנית הלימודים של תחום הדעת או בבסיס חוק החינוך הממלכתי, ערכים כמו "לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו... המכבד את הוריו, משפחתו ומורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו... לפתח את אישיות הילד והילדה" (חוק החינוך הממלכתי) או "טיפוח מודעות וגיבוש עמדות ביחס לסוגיות ערכיות הקשורות למדע ולחברה" (תכנית הלימודים בביווגיה) ועוד.⁸

7 ההדרגה הזו (שינון - חשיבה - עמ"ר) אינה משקפת הדרגה אובייקטיבית או מחויבת המציאות. אנו נקטנו בה מכיוון שזה היה התהליך בישראלי עד היום. בשאלות הבגרות עד היום שאלו שאלות שינון, ולעיתים חשיבה (ובשאלונים בודדים גם שאלות עמ"ר), וכעת אנו להתקדם בהדרגה לשאלות הכוללות גם עמ"ר. רוב שאלות העמ"ר הן שאלות חשיבה - אלא שהתוספת היא שהן נוגעות גם בעולמו הפנימי של האדם - ברגשותיו, בעמדותיו, או בעולם הסובב אותו באופן מידי בחייו.

8 דוגמה למטרת טיפוח מודעות ועמדה ביחס להיבטים חברתיים במדעים, וחשיבות העיסוק בנושאים רלוונטיים, מצויה בטיטת המסגרת המושגית של מבחני הפיזה: "כאשר בני אדם נדרשים לקבל החלטות המשפיעות על בריאותם, על המזון שהם אוכלים ועל צריכת האנרגיה שלהם, הם זקוקים למודעות מדעית. חשוב שיבינו את ההשלכות החברתיות של ייכוחים בין מומחים, יפתחו עמדות בנושאים מדעיים, יגלו מעורבות אישית בסוגיות הנוגעות לטכנולוגיה ולמשאבים ויפעלו באופן מושכל בקבלת החלטות שישיעו על סביבתם". פיזה 2015, טיטת המסגרת המושגית במדעים.

שאלת ערך תכלול לרוב דילמה מוסרית או בעיה אתית הרלוונטית לחיי החברה, והיא אמורה לעורר בנשאל צורך לענות עליה או להכריע בין חלופות ערכיות/מוסריות ולבטא עמדה פנימית. כך למשל ניתן לשאול: "כיצד הערכים, x , y באים לידי ביטוי ביצירה שלמדדת? האם לדעתך הדמויות המוצגות ביצירה פועלות לאור ערכים אלו? נמק והדגם כל אחד מהם". ההערכה של התשובה תהיה על פי ההדגמה והנימוק. כל תשובה שהתלמיד יענה עשויה להיות נכונה, ובתנאי שהוא אכן הדגים מתוך הספר ונימק את הדגמתו כראוי.

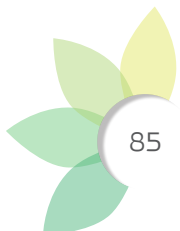
שאלת ערך תמיד תדרוש חשיבה, היא עשויה לעורר גם מעורבות (וטוב שתעשה זאת) ואף עשויה להיות רלוונטית לחיי הלומד. שאלה מסוג זה עומדת בפני עצמה גם כשאלת חשיבה העוסקת בערך חשוב לחברה או לתחום הדעת.⁹

שאלות מעורבות

שאלות המעורבות הן שאלות הכוללות חשיבה ויוצרות למידה פעילה- קוגניטיבית או רגשית. שאלות שיוצרות חיבור בין התלמיד לחומר הנלמד גם כאשר הוא אינו עוסק בנושא הרלוונטי לחייו. החיבור יכול להיווצר על ידי בחירה של התלמיד בתוך השאלה, על ידי בקשה להכריע בין כמה חלופות אפשריות, רצון פנימי לפצח את התרגיל (כפי שאנו חשים בחידון מאתגר), רצון עז לפתור בעיה וכדו'. החיבור יכול להיות קוגניטיבי או חיבור שיגע גם ברגש או בעולמו הפנימי.

כך למשל ניתן לשאול: "בחר דמות שפעלה בתקופת... ועשתה מעשה חשוב/ הרואי; שאתה מזדהה עמו... הסבר ונמק באמצעות שתי עובדות מן התקופה מדוע אתה מזדהה עם המעשה והשלכותיו".

9 בהגדרת הלמידה המשמעותית של המשרד כתוב שמדובר בלמידה "בעלת ערך ללומד ולחברה". בשאלות הערך אנו עוסקים בערכים לחברה, ובשאלות מעורבות ורלוונטיות אנו מנסים שהן תגענה בעולמו הפנימי של הלומד ותהינה בעלות ערך בעיני הלומד- כך ייווצר החיבור בין הערכים המצויים בבסיס תכנית הלימודים לתחושת הערך של הלומד. כל החיים אנו לומדים, ועל מנת שתלמידינו ירצו להמשיך בלמידה, אנו מבקשים שהם יעריכו את הלמידה ויחשו שהדברים שלמדו הם בעלי ערך עבורם. חשוב לא פחות מכך הוא שהתלמידים יעסקו בנושאים שאנו כחברה חושבים שהם בעלי ערך לקיום חברה אנושית טובה ומוסרית.

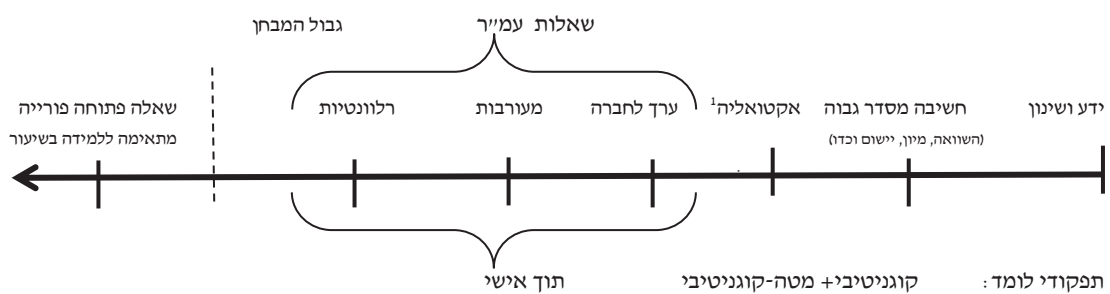

כאן יכולות להיות גם שאלות שאינן נוגעות ישירות לעולמו של הילד ('אי רלוונטיות') בתנאי שהן מעוררות בו עניין, סקרנות, או הזדהות: שאלות מערערות, מאתגרות, מעוררות חשיבה והתבוננות חדשות ומעניינות.

שאלות רלוונטיות

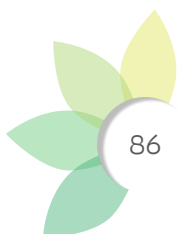
שאלות שיעסקו בנושאים הקשורים לעולמו האישי של התלמיד, לנושאים שהוא מכיר מחייו ומעולמו. שאלות אלו ידרשו לרוב מן התלמיד היכרות וחיבור פנימי אל נושא השאלה, לא רק מבחינה קוגניטיבית אלא שיהא בהן גם ממד קיומי או רגשי, ערעור תפיסתו או צורך בבדיקת הנחות יסוד. כך למשל ניתן לשאול: "ציין מקרה המוכר לך ממציאות חיינו התואם את התפיסה עליה למדת בהקשר ל...".¹⁰ לרוב שאלות רלוונטיות יעוררו מעורבות עמוקה, שיח פנימי, הזדהות או אי הזדהות של הלומד.

למעשה, כאשר אנו מדברים על שאלות עמ"ר, אנו מדברים על מעין ציר של התפתחות של גיוון השאלות (ראו איור להלן), שמתחיל בשינון, ממשיך בחשיבה מסדר גבוה ובשאלות עמ"ר ומסתיים בשאלה פתוחה ופורייה שנשאל אותה בשיעור (אך לא במבחן) - עקב הקושי בהערכה). כל אחד מסוגי השאלות כולל בתוכו את הצורך לדעת את התוכן ואת פרטיו, ולרוב, כל אחד מן השלבים (מלבד השינון) כולל אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה.

שאלות עמ"ר יכולות להיות מעורבות זו בזו ולכלול כמה מן המרכיבים - אבל הן תמיד יכללו ידע וחשיבה, ויוערכו על פי הנימוקים וביסוסם על ידע - ולא על הדעה

10 כאן מקומן של שאלות אקטואליה - שאלות העוסקות במתרחש בעולם הכללי בימינו, אך יש עדיפות לשאלות שעוסקות במתרחש בעולמו של התלמיד הספציפי העונה על השאלה.

שלושת סוגי השאלות שאליהם אנו מכוונים, אמורים, בסופו של דבר ליצור מנעד שאלות רחב המוביל לשיח מעורב וערכי, וללמידה בעלת ערך בעיני הלומד. מתוך הבנה זו אנו נשאף שבשאלת עמ"ר טובה יהיו לפחות שניים מן המרכיבים הבאים: העולם הערכי / מעורבות של הלומד / רלוונטיות לחייו, או לפחות היווצרות של שיח פנימי בעולמו של הלומד.¹¹ חשוב לציין שישנם תחומי דעת שעוסקים בחשיבה מסדר גבוה ואף כאלו שהחלו להציג שאלות עמ"ר בבחינה בשנה שעברה.

טיבן של שאלות העמ"ר הוא, שהן מעוררות חשיבה ויכולות להיות להן תשובות מגוונות, לכן הבדיקה של התשובות תתבסס תמיד על מחוון שיבדוק את פרטי הידע בתשובה, את איכות ביסוס העמדה המוצגת ואת ההתאמה בין הידע המובא, לטענה של כותב התשובה.

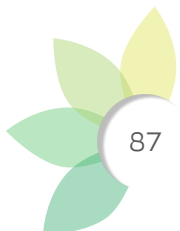
ד. דגמים מוצעים לשאלות עמ"ר

בעמודים הבאים נציע דגמים אפשריים לשאלות עמ"ר. בכל סוגי השאלות האמורות, הנימוק יתבקש על בסיס הידע הנלמד וניתוחו, הלומד יתבקש להציג נתונים ועובדות התומכים בטענתו, ולנמקה. מטיבן של שאלות העמ"ר הוא שהן מערבות חשיבה ולעיתים שניים או שלושה ממרכיבי העמ"ר, ועל כן פעמים רבות לא ניתן לסווג את השאלות כשאלת ערך בלבד, מעורבות בלבד או רלוונטיות בלבד.

בדוגמאות הבאות נביא דגמי שאלות עמ"ר, חלק מן השאלות כוללות כמה ממרכיבי העמ"ר, ובחלקן מדובר על סעיף אחד מתוך שאלה הכוללת סעיפי ידע וחשיבה קודמים.

---

11 יש לציין שלרוב הרלוונטיות יוצרת מעורבות, אך לעיתים יכולה להיות מעורבות גם בנושאים שאינם קשורים ישירות לחיי הלומד - כמו סקרנות לגבי תחום חדש מאד, או שאלה שמעורבת בה בחירה [דוגמא לשאלת מעורבות שאינה בהכרח רלוונטית לעולמו של הלומד: בחר דמות היסטורית שלמדת עליה ושלדעתך פעלה באופן נכון שהשפיע על המציאות העולמית - ציין שני דברים שהיא עשתה, וכיצד הכרעתה הנכונה לדעתך, השפיעה על העולם]. לעיתים יכולה להיות גם רלוונטיות שאינה יוצרת מעורבות - כמו נושא ששייך לחיי הלומד, אך לא באמת אכפת לו ממנו - למשל תלמיד מבית אמיד, שנכח בדיון העוסק בגודל בתי הספר והשלכתו הכלכלית על ההורים. בשפת תפקודי הלומד, השיח התוך אישי.

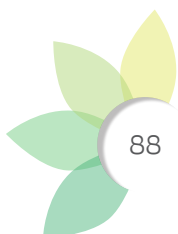

- לו יכולת להיפגש עם א. _____ / ב. _____ או ג. _____
[אחד מגיבורי היצירה/התקופה], איזו שאלה היית שואל אותו אודות הכרעה
ערכית עליה החליט... תאר את המקרה ושלווה פרטים שקשורים לשאלתך.
  - דוגמא ייחודית מתחום המדעים (סעיף מתוך שאלה עם כמה סעיפים - ראו את השאלה
השלמה בקובץ שאלות העמ"ר):
  - בעקבות מציאת גז טבעי בחופי מדינת ישראל התעורר ויכוח ציבורי וערכי האם
הגז צריך להיות בבעלות פרטית או בניהול המדינה. הצג/י את דעתך בוויכוח.
בסס/י את תשובתך בעזרת המושגים "נחלת הכלל" ו"פיתוח בר קיימא".
- על מנת שלא יהיה מדובר בשאלות שינון, יש לבחור שאלות שדורשות חשיבה ושהערכים
המדוברים לא שוננו בכיתה. אם רוצים גם ליצור מעורבות (שאלות ערך+ מעורבות) ניתן
לבקש מן התלמיד לבחור ערך העולה מן היצירה שהוא חושב שיש לו חשיבות רבה, ואם
רוצים ליצור גם רלוונטיות או מעורבות ללומד ניתן לבקש זיהוי של ערך שהלומד מזדהה
עמו (מעורבות), או שלדעתו הוא רלוונטי לחיי היום יום שלו, של חבריו לכיתה, או של
אזרחי המדינה (רלוונטיות).

זיהוי מסר:

- בשאלה מסוג זה מתבקש הלומד לחפש בתוכן הנלמד מסר לחייו/ לחיי היום יום. הלומד
נדרש לשאול את עצמו: האם יש מסר שניתן ללמוד מן החומר הנלמד (מסר חיובי או
שלילי)
- מהו לדעתך המסר העולה מן הפרק, היצירה... נמק תוך הסתמכות על שני פרטים
מן התוכן
  - מהו לדעתך המסר שניתן ללמוד מן הניסוי של מלגרם... הסבר את הניסוי ותוצאותיו,
האם לדעתך מסקנה זו הינה גורפת? תן שתי דוגמאות התומכות או סותרות את
הניסוי...
  - מה לדעתך ניתן ללמוד מהתנהגות בני האדם באירופה בתקופה שבין השנים...
תמוך דבריך בשתי דוגמאות... תן שתי דוגמאות היסטוריות נוספות התומכות במסר
זה או סותרות אותו.

על מנת לסבר את הדעת גם בתחום המדעים, בחלק מסוגי השאלות, נביא דוגמא מפורטת של סעיף העוסק בעמ"ר מתחום זה (שאלות נוספות רבות, בכל תחומי הדעת, שחלקן כוללות מחוונים מדויקים, ניתן למצוא בקובץ השאלות שפורסם על ידי המזכירות הפדגוגית במצורף לאגרת זו).

ד.1 שאלות ערך:

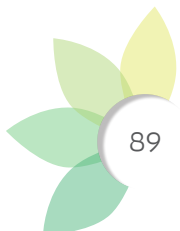
זיהוי ערך ומוסר

שאלות מסוג זה הן שאלות חשיבה המבקשות לעורר שיח ולהנכיח ערכים המצויים בתכנית הלימודים או ערכים חשובים בתכני הלמידה, הלומד מתבקש לזהות ערכים או עקרונות מוסריים בתכני הלימוד¹² ולכתוב עליהם. שאלות מסוג זה עשויות להיוותר בתחום הערכי קוגניטיבי- ולעיתים אינן מגיעות לרלוונטיות או מעורבות. יש עדיפות גדולה לעסוק בערכים הרלוונטיים ללומד, או לערב בשאלות אלו גם מעורבות, בחירה, הזדהות וכדו'.

דוגמאות לניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- איזו דילמה בין ערכים מתבטאת לדעתך במעשיו של _____ הסבר דבריך ובסס אותם על שני ציטוטים מן הכתוב/ היצירה
- איזו דרישה מוסרית רוצה הכותב להעביר ביצירה/מאמר/ פרק... בסס דבריך על שלושה ציטוטים מהכתוב
- איזה דילמה מוסרית עולה לדעתך מהשלכות תוצאות הניסוי... נמק תוך הסתמכות והסבר תוצאות הניסוי
- הערך _____ בא לידי ביטוי במקומות רבים בתקופה ההיסטורית עליה למדנו, ציין שלושה אירועים בהם ערך זה בא לידי ביטוי, והסבר באיזה אופן.

12 יש עדיפות לעסוק בערכים שלא נלמדו בכיתה בהקשר של הסוגיה הזו (אבל שמצויים בבסיס תחום הדעת), שהרי אם כבר נלמד שביצירה X עולה ערך Y - מדובר בשאלת שינון ולא בשאלת חשיבה. בתחומי דעת רבים יש רשימות.

ניתן להפוך כל אחת ההשאלות הללו לשאלת ערך+ רלוונטיות כאשר מבקשים מהתלמיד לציין "מהו המסר שניתן לדעתך ליישם בחיי היום יום בשכונה שלך/ במציאות של ימינו.

לדוגמא:

- מה המסר שניתן ללמוד לחיי היום יום בבית הספר מתוך המקור הזה? ...
תאר את הכתוב במקור, והסבר את הקשר בינו לבין חיי בית הספר בשתי דוגמאות.
(שאלת ערך+ רלוונטיות)

2.ד שאלות מעורבות

הזדהות:

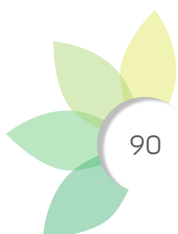
שאלות מסוג זה מזמינות את הלומד להזדהות עם אחת מהדמויות עליהן הוא לומד או להזדהות עם ערך, או רעיון ולנמק מדוע הוא מזדהה עימם.

דוגמאות לניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- בחר דמות שלמדת עליה, שאתה מזדהה עמה/ עם תפיסתה... ושעשתה מעשה חברתי בעל ערך רב¹³.../גילוי פורץ דרך, כתוב שני דברים שעשתה/ שכתבה... והסבר מדוע אתה מזדהה עמה/ עם תפיסתה
- מי מבין הדמויות ביצירה עוררה בך הזדהות? ... ציין שלושה דברים שהדמות עברה/עשתה שעוררו בך הזדהות זו.
- בחר דילמה/התרחשות שעמדה בפני אנשי התקופה, ושאתה מזדהה עמה... תאר אותה תוך ציין שלוש עובדות מן התקופה, והסבר מה מעורר הזדהות בעיניך בהתרחשות זו.

---

13 הסיבה לבקשת מעשה חיובי או חשוב או בעל ערך היא על מנת למנוע תשובות ציניות או מורכבות של הזדהות עם אנשים או אירועים קשים מן ההיסטוריה [אני מזדהה עם היטלר וכדו'].

כניסה לסיטואציה:

שאלות מסוג זה מבקשות מן הלומד להיכנס לסיטואציה כלשהי ולהיות יצירתי

דוגמאות לתחילת סוג השאלה הזו:

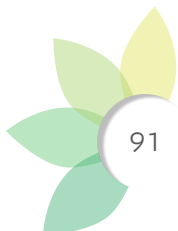
- לו יכולת לפגוש את... איזו שאלה היית רוצה לשאול אותו על הכרעה דרמטית שעשה, ציין שלושה מרכיבים של ההכרעה ואת שאלתך עליהן.
- באיזו שנה בין השנים... היית רוצה לחיות והיכן, ציין שתי סיבות לכך תוך הסתמכות על שלושה אירועים... שהתרחשו בשנה זו באזור המדובר.
- לו יכולת לפגוש את המשוררת מה היית רוצה לומר לה על השיר שכתבה... נמק תוך אזכור שני דמויים מן השיר המסבירים את דבריך.
- דוגמא מלאה מתחום המדעים [סעיף מתוך שאלה עם כמה סעיפים - ראו את השאלה השלמה בקובץ שאלות העמ"ר]:
הנח/הניחי שאת מייצגת את מדינת ישראל בדיון באו"ם בנושא ההתחממות הגלובלית ואת/ה מתבקש/ת לנקוט עמדה ולהציגה מול מליאת באו"ם.
מהי עמדתך? נמקי על סמך הממצאים המתאימים.

בקשת בחירה:

שאלות מסוג זה מבקשות מהלומד לבחור נושא או תוכן שהוא למד ולהביע את דעתו עליו. התלמיד נדרש להבהיר את תשובתו על-פי התוכן הנלמד.

דוגמאות ניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- בחר סוגיה הקשורה למהות הקשר בין בני אדם ושעניינה אותך, שעלתה במהלך הלימוד בכיתה [על תאי המוח/ על השנים 1815 - 1789], תאר אותה, תוך שימוש בשתי עובדות מן הנלמד.
- בחר תקופה בה היית רוצה לחיות/אירוע שבו היית רוצה להיות נוכח בין השנים... ציין שתי סיבות לרצונך, תוך ציון שלוש עובדות מן האירוע/תקופה
- בחר דילמה ערכית שהעסיקה אותך במהלך לימודי הכימיה/ביולוגיה... ציין את שני צדדי הדילמה והסבר אותה תוך הסתמכות על שתי עובדות מן התוכן הנלמד [מעורבות+ ערך]

הבעת עמדה והכרעה אישית

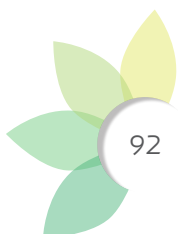
שאלות מסוג זה הן שאלות חשיבה הדורשות מעורבות. מטרת שאלות אלו היא שהתלמיד יכנס פנימה לתוך הנושא הנלמד, יביע את דעתו ביחס אליו ולא יישאר "על הברזלים". שאלות אלו יכולות להיוותר ברובד הקוגניטיבי והמטה קוגניטיבי בלא ליצור עניין של הלומד, אך אם בונים אותן נכון הן יכולות להיות גם קוגניטיביות ומטה קוגניטיביות, גם רלוונטיות וגם ליצור מעורבות- במידה והנושא נוגע לחיי הלומד.

דוגמאות לניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- מה לדעתך צריכה להיות ההכרעה בסוגיית היחס שבין השימור לבנייה בהרי ירושלים-ממערב לעיר? ... הסבר דעתך תוך הסתמכות על שלושה נתונים מן החומר הנלמד.
- כיצד לדעתך יש לנהוג במצב מעין זה? מי לדעתך צודק בדיון זה? ... נמק דבריך תוך הסבר האירוע/ הדיון ושתי השלכות אפשריות שלו.
- האם לדעתך X הכריע נכון בהחלטתו לשוב הביתה?/ האם הוא הכריע כפי שהיית מצפה ממנו להכריע? ... הסבר דבריך תוך הסתמכות על השלכות ההכרעה בשנים שלאחר מכן.
- עם איזה ערך או תפיסה שעלו מן הסוגיות אתה מזדהה? ... נמק תוך ציון הערך/ התפיסה והשלכותיו/ה בסוגיה הנלמדת (שאלה המערבת ערך ומעורבות רגשית)
- דוגמא לשאלה מלאה מתחום המדעים (סעיף מתוך שאלה עם כמה סעיפים- ראו את השאלה השלמה בקובץ שאלות העמ"ר):
האם לדעתך יש לחייב את המתנגדים לחיסון לחסן את ילדיהם? הסבירו את עמדתכם בעזרת נימוק ערכי ונימוק מדעי.

עולם פנימי

בשאלות אלו אנו עוסקים בעולמן הפנימי של דמויות (רחוקות או קרובות). העיסוק בסוג עולם זה מעלה אף את עולמו הפנימי של הלומד, הוא צריך לגעת בתכונות אופי, בהכרעות ובדילמות של הדמות המתוארת. דרך אפשרית לענות על שאלות אלו היא לקשר ולהסיק מתוך עולמו הפנימי של הלומד או מתוך עולמות מוכרים של הסובבים

אותו לעולמה של הדמות המתוארת. [גם פה, התנאי המאפשר שהשאלה לא תהיה שאלת שינון, הוא שהנושא לא נלמד בכיתה, ולא כתוב באופן גלוי ביצירה- כך שהלומד יצטרך לחשוב, להיות יצירתי ולהשליך מניסיונו והבנתו על הדמות, כמו כן, עדיף שהדמות תהיה רלוונטית לחיי הלומד]

דוגמאות לניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- עם מה לדעתך התמודד...? / מה לדעתך עזר ל... לעשות את...? / אילו התלבטויות ליוו לדעתך את...? / אילו תכונות אופי נדרשות לדעתך בכדי...? / [נמק את דבריך תוך ציון שתי עובדות מן האירוע].
- בחר דמות עליה למדת [ביצירה, בפרק, בתקופה ההיסטורית] שלדעתך עברה משבר, תאר את תחושותיה של דמות זו... כיצד היא התמודדה עם המשבר...? / מדוע לדעתך בכה הגיבור בסיום הסיפור? / מה לדעתך הקונפליקט הפנימי עמו התמודדה הגיבורה בסיפורנו? (הסבר תוך ציון שלושה נתונים מתוך האירוע).
- בשאלות אלו ניתן לתת קטע המעורר שאלות תוך אישיות ולשאל עליו. קטע העוסק בעולם פנימי של דמות, בדילמה שלה, בקושי/אמונה/צורך של דמות בת גילם של הלומדים וכדו'

3.ד שאלות רלוונטיות

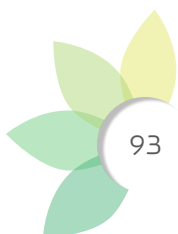
רלוונטיות ויישום רלוונטי:

בשאלה זו התלמיד מתבקש לקחת מה שנלמד, לזהות בחייו ובסביבתו היבט דומה, לקשר את הדברים, וניתן אף להרחיב לבקשת יישום [פתרון, הכרעה וכו']. בעקבות סוג שאלות זה ייווצר קישור בין הנלמד למציאות.

ניסוחים המתאימים לפתיחת שאלות מסוג זה:

- האם בחיי היום יום סביבך/בחברה הישראלית¹⁴ ניתן למצוא את הדילמה שהעסיקה את החברה במהפכה התעשייתית... הסבר את הדילמה, הדגם אותה, והסבר מדוע ניתן/לא ניתן למצוא אותה כיום.

14 בשאלות מסוג זה, טוב להשתמש בעקרון ההרחקה ולאפשר ללומד להעיד את מישהו רחוק ממנו (החברה הישראלית וכדו') ולא רק ישירות על חיי שלו.

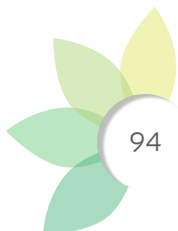

- היכן ניתן לפגוש בחיי היום יום (האם פגשת/ מישהו שאתה מכיר פגש), מקרה דומה לזה שלמדת עליו... תאר את המקרה והיכן ניתן למצאו במציאות כיום...
- האם ניתן לזהות בחברה המערבית/ במציאות היום יומית את השלכות הניסוי אותו ערכנו בכיתה?... תאר את הניסוי והשלכותיו, והסבר מדוע ניתן/לא ניתן לזהות את השלכותיו...
- כיצד ניתן ליישם במציאות היום יום את מסקנות הניסוי עליו למדנו במדעי הסביבה. תאר את מסקנות הניסוי ואת היישום שלו
- מה לדעתך ניתן/ראוי לקחת לחיי היום יום מן היצירה הנלמדת... ציין שתי עובדות לפחות והסבר מדוע ראוי לקחתן לחיי היום יום.
- דוגמא לשאלה מלאה מתחום המדעים (סעיף מתוך שאלה עם כמה סעיפים- ראו את השאלה השלמה בקובץ שאלות העמ"ר):
האם תאכל/י מזון שהונדס גנטית? רשום/רשמי שני טיעונים התומכים בעמדתך וטיעון אחד שיעלו המתנגדים לדעתך.

4.ד סוגי שאלות נוספות

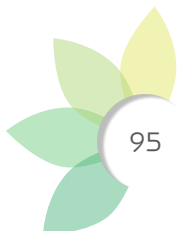
סוגי השאלות שהצגנו עלו במהלך דיונים וימי עיון שנערכו במזכירות הפדגוגית. אנו מזמינים את המפמ"רים, המדריכים והמורים לשלוח אלינו סוגי שאלות נוספים ונשמח לפרסמם.

ה. עקרונות מנחים לניסוח שאלות חשיבה ועמ"ר במבחן

- השאלות צריכות להתבסס על ידע, והניקוד יינתן על תכנים/נתונים/ עובדות המבססים נימוק הגיוני העונה לשאלה.
- השאלות צריכות לגעת בעולמו הפנימי של הלומד ("תוך אישי"), בתפיסת עולמו, בתחושותיו, בעולם הסובב אותו והקשור לחייו.
- רצוי שהשאלות תהינה מעניינות, מעוררות, קשורות לעולם הלומד - דורשות הכרעה, בחירה, הזדהות וכדומה.
- מרכיב הערכים/רלוונטיות/משמעות יזכה בשלב הראשון לניקוד נמוך (על מנת להרגיל את התלמידים לשאלות מסוג זה).
- יש לחבר מחוון מדויק ככל הניתן, אך מאפשר מגוון תשובות.
- תתאפשר גמישות לתשובות יצירתיות.
- ניתן לשאול על רגשות, תחושות או ערכים של דמות, מאפיינים של תקופה (תחושות של אנשי התקופה וכדו') ובכך להימנע משאלה ישירה מידי על חיי התלמיד. (למשל: כיצד לדעתך חש פלוני בעת האירוע, נמק דברייך על בסיס המאמר שקראת)
- יש להבהיר ללומדים ולמלמדים שכל דעה אישית תתקבל במידה שהיא תנומק היטב ותבוסס על עובדות.
- יש להיזהר משאלות רגישות העלולות לזמן תפיסות קיצוניות, ולכוון לדילמות מתונות.
- מומלץ לכתוב את השאלות בשפה המשקפת את הרצון לחשיבה ויצירה (שפה מעט פחות "מבחנית"). כתפיסת המפמ"ר וצוותו ובהתאמה לאופי תחום הדעת.
- לתחומים שונים יתאימו שאלות שונות, כך למדעים, שאלות הכרעה המבקשות ביסוס מדעי יתאימו מאד, וכן שאלות העוסקות בניסויים רלוונטיים לחיי הלומדים. בספרות שאלות הזדהות יתאימו מאד וכן הלאה - בהתאם למטרות תכנית הלימודים של תחום הדעת.

נספח:

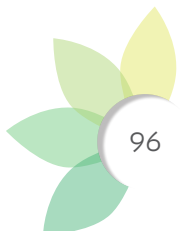
א. דוגמא לסוגי שאלות על פי חלוקת עמ"ר שנכתבו על ידי מדריכי תחום דעת¹⁵

ערך: עמדה ערכית

- מנקודת מבטך היום, על בסיס הנלמד, מה העמדה הערכית שהובילה את האדם לעשות את המעשה המדובר - נמק והסבר תוך ציון שתי עובדות מן האירוע.
- איזה ערך משתקף לדעתך ביצירה/ בדיון/ בהתנהגות האנשים המתוארת בפרק... והאם לדעתך טוב לאמצו לחייך או לחיים במדינת ישראל כיום? נמק תוך הדגמה מן היצירה [ערך+ רלוונטיות].¹⁶
- כיצד הערכים, y, x באים לידי ביטוי במקורות שלמדת בספר? האם לדעתך הדמויות פועלות בספר לאור ערכים אלו? נמק והדגם.
- מהי הדילמה הערכית העולה מ.../ מה לדעתך ההכרעה הנכונה בדילמה העולה מ...? נמק תוך הדגמת שני אירועים שהושפעו מהשלכות דילמה זו
- האם הנך מצדיק את... [מעשה של דמות/אירוע/ תפיסת עולם], התבסס בתשובתך על העקרונות/התהליכים/התוצאות אותם למדת...
- האם ... פעל לדעתך בהתאם באופן הגון? הסבר דבריך ובסס אותם על הכתובים.
- האם לדעתך ההכרעה/התנהגות/ מעשים אלו של... היו נכונים מבחינה ערכית ומעשית? נמק ובסס על הכתוב.
- מהו לדעתך המסר העולה מאירוע/משפט/יצירה זו? האם ניתן ליישמו כחברה שלנו היום, נמק תוך שימוש בשתי עובדות מתוצאות האירוע/מן היצירה [ערך+ רלוונטיות].

15 דוגמאות אלו נכתבו על ידי צוות מדריכי תחום דעת במזכירות הפדגוגית- הם עובדו כאן לתחומי דעת נוספים והמפמ"ר. ככלל, יש לשאול את השאלות בהתאמה למטרות תחום הדעת.

16 בשאלות מסוג זה, טוב להשתמש בעקרון ההרחקה ולאפשר ללומד להעיד את מישהו רחוק ממנו [החברה הישראלית וכדו'] ולא רק ישירות על חייו שלו.

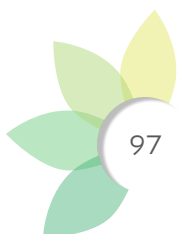

מעורבות:

- מהן האפשרויות שעמדו לדעתך בפני... באילו מהן אתה מצדד? נמק תוך הסתמכות על דוגמא אחרת מן התוכן הנלמד
- הניסוי שתואר במאמר ביחס לשיבוט עשוי להיות בעל השפעה גדולה על חיי היום יום של כל אחד מאתנו, האם לדעתך נכון יהיה להמשיך בניסויים מסוג זה? הסבר דבריך תוך התבססות על שלוש השלכות שלמדת.
- בחר דמות שפעלה בתקופת... באופן חיובי והרואי [עשתה מעשה חשוב וטוב] ושאתה מזדהה עמה [עם המעשה]... הסבר ונמק באמצעות שתי דוגמאות מן הכתוב/התקופה במה אתה מזדהה עם הדמות/המעשה.¹⁷
- האם לדעתך ההכרעה/ההתנהגות/ המעשים שאירעו בין השנים, היו מובנים מאליהם/טבעיים/ מתבקשים, בהתחשב בנתונים? תאר את המקרה, הסבר ונמק דעתך.
- אילו תחושות ליוו לדעתך את המפגש בין... בסם תשובתך על שלושה פרטים שהתרחשו בעת האירוע.
- בחר אירוע/דמות /מקרה/משפט/אמירה מתקופת.... והסבר האם ומה היית רוצה לשנות בו משהו ומדוע.
- לו אתם הייתם במקומו של X כיצד הייתם מרגישים? /כיצד הייתם אתם נוהגים? נמקו תוך תיאור המקרה וביסוס על האירוע.
- ציין אירוע/מעשה שלמדת עליו, ושהתרחש בין השנים.... שהוא מעורר השראה בעיניך, תאר את האירוע/המעשה ושתי השלכות שלו, והסבר מה בעיניך מעורר השראה באירוע זה.

---

17 כפי שניתן לראות בשאלה זו יש שני מרכיבים: מעורבות- בחירה, ורלוונטיות- הזדהות.

רלוונטיות

- ציין דוגמא ממציאאות ימינו הממחיש את.../ המתאים ל....
- כיצד חוק/ משפט/ פסוק/ מעשה זה רלוונטי לימינו. הסבר.
- נתינת דוגמא מהחדשות/ העיתון/ הרשת לתופעה, אמירה חוק ולשאל: כיצד תופעה זו דומה למה שלמדנו עליו ביצירה/ בפסוקים/ בתקופה ההיסטורית (או כיצד דבר זה קשור לניסוי אותו ערכתם בכיתה)...נמקו והסבירו. במה היא שונה?
- ציין מקרה מוכר דומה ממציאאות חיינו התואם את התפיסה עליה למדת בהקשר ל...
ל...
- כיצד הניסוי אותו ערכת בכיתה יכול להשפיע על חיי הקרובים לך, או אנשים שאתה מכיר?

